

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

Svoboda

V S E B I N A

Angela Vodé, Žena v sedanji družbi / Ivan Klicar,
V znamenju imperializma / Filip Uratnik, Nekaj
dejstev iz našega bolniškega zavarovanja / Sol,
Danes — jutri / Marksistična šola / Knjige in
knjižnice / Naš pokret / Zlet »Svobode« v Celje

LETO VII. • ŠTEV. 3

1. MAREC 1935

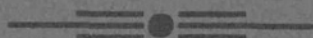
NAROČNINA

ZA MARKSISTIČNI MESEČNIK „SVOBODA“ ZNAŠA:

LETNO	Din 40.—
POLLETNO	„ 20.—
ČETRTLETNO	„ 12.—
ZA AMERIKO LETNO	„ 60.—
POSAMEZNA ŠTEVILKA	„ 4.—

UREDNIŠTVO IN UPRAVA ZA JUGOSLAVIJO: LJUBLJANA, PALAČA
DELAVSKE ZBORNICE, MIKLOŠIČEVA CESTA 1

ZA AMERIKO: CHICAGO, ILL. 3639 W, 26 TH. ST.

Delavska kulturna zveza „Svoboda“ priporoča svojim članom te-le delavske zadruge:

Konsumna zadruga za Ljubljano in okolico

r. z. z o. z.

Ljubljana, Medvedova cesta številka 36

Priporoča svojim članom vedno sveže špecerijsko in razno galanterijsko blago. Cene konkurenčne. Član postane lahko vsak. Pristopnina znaša Din 5.—. Delež Din 25.—.

Konsumno društvo za Mežiško dolino

r. z. z o. z.

Poštni predal št. 3 - Telefon inter št. 5 - Pošt. ček. rač. št. 15.925 - Brzjav: Kodes Prevalje

Centrala in skladišče: Prevalje

Prodajalne: 1. Prevalje, 2. Leše, 3. Guštanj, 4. Muta, 5. Črna I, 6. Črna II, 7. Mežica, 8. Sv. Helena, 9. Pekarna Prevalje.

Sprejema hranilne vloge in jih obrestuje po najvišji obrestni meri. Vse nove hranilne vloge se lahko vsak čas na zahtevo vlagatelja neomejeno dvigajo. Denar zamorete vlagati direktno v centralo v Prevalje po poštinih položnicah, ki vam dajo na razpolago vse naše prodajalne, ali pa osebno v vsaki naši posamezni prodajalni. Prodaja se le članom. Pristopnina Din 5.—. Član društva postane lahko vsak. Delež 300 Din

Konsumno društvo rudarjev

Ustanovljeno 1906 Hraštnik Ustanovljeno 1906

r. z. z o. z.

Ima 3 prodajalne, zadržno gostilno in pekarno. Član postane lahko vsak. Delež Din 100.—. Sodrugi, sodružice podpirajte Vašo zadrugo, Vaš Delavski dom

Splošna gospodarska in konsumna zadruga za Gorenjsko

r. z. z o. z., Jesenice-Fužine, Cankarjeva 3

opozarja vse gorenjsko delavstvo, da je glavni pogoj za osvoboditev delavskega razreda njega gospodarska osamosvojitev. Zaradi tega naj se nam pri delu za njo pridruži slehernik!

Prodajalne: Sava, Jesenice, Borovlje, Kor. Bela, Dobrava, Sp. Gorje, Mojstrana. Zadržne gostilne: na Savi v Del. domu, na Kor. Beli, nasproti postaji.

Zadržni kino: Radio poleg delavskega doma.

Delavska doma: na Savi-Jesenicah, v Sp. Gorjah!

Svoji k svojim - ker bomo le - Mi vsi moči!

Angela Vode, Žena v sedanji družbi (K mednarodnemu ženskemu dnevu)

Priobčujemo naslednji odlomek iz knjige A. Vode tove pod gornjim naslovom. »Žena v sedanji družbi« je izšla v založbi »Žena in dom« in ta poglavja, ki jih tu priobčujemo, bodo gotovo marsikoga in marsikatero napotila, da bo naročil in prečital knjigo in za svoje delovanje izvajal potrebne konsekvence. Pisateljici in založbi se zahvaljujemo, da sta nam dovolili objavo teh poglavij iz najaktualnejše knjige, ki je v zadnjem času izšla pri nas.

Vpliv brezposelnosti na ženin položaj

Odkar je brezposelnost zavzela večji obseg, ni ponehal bojni klic proti ženam v poklicu: ženske naj se vrnejo v družino, ker odjedajo moškim zaslužek! Po mnenju vseh kratkovidnih ljudi je vzrok današnji brezposelnosti v prvi vrsti žensko delo. To mnenje dosledno in vztrajno podpirajo tisti, v katerih interesu je, da širokim množicam ostanejo prikriti resnični vzroki krize in brezposelnosti. Posledice te demagoške gonje so se pokazale dovolj uspešne: namesto da bi se vsi delovni ljudje in žene združili v borbi proti resničnim vzrokom, so se obrnili moški proti ženskam. Tudi nad tem se nihče ne spodtaka, da bi dohodki nekaterih ljudi zadostovali za preživljanje desetih družin.

Boj je naperjen zlasti proti poročenim ženam — poklicnim delavkam. Clanki v časopisju, ankete za reševanje brezposelnosti, zborovanja strokovnih organizacij — vse se zaletava v poročene žene. Tej gonji se pridružujejo navadno tudi neporočene žene, ne da bi pomislile, da jih jutri zadene lahko ista usoda. Vobče smo v tej borbi lahko videli, kako porazno malo je zlasti med pripadniki srednjega sloja takih, ki bi se poglobili v spoznanje pravih vzrokov brezposelnosti ter bi zavzel pravilno načelno stališče pri reševanju tega perečega vprašanja. Zato se obravnava vprašanje zaposlitve poročenih žen le zelo poredkoma z načelnega vidika, temveč vedno le z osebnega. Za pravico poročene žene do dela se zavzemajo skoro samo taki, ki bi bili z redukcijami osebno prizadeti. Večina pa spusti ob vsaki priliki svoj gnjev proti poročenim ženam v poklicu.

Svojo gonjo utemeljujejo s parolo: »Proč z dvojnimi zaslužkarji! Dokler je toliko moških, ki nimajo zaslužka, se ne sme trpeti, da bi v eni družini služila dva!« Tu vidimo zopet isto pomanjkanje načelnosti in pravega spoznanja vzrokov ter argumentacijo zavisti in kruhoborstva. Kdor se bori proti poklicnemu delu poročenih žen, ne pomisli, da si danes večina mladih ljudi more ustvariti družino le s pomočjo obojestranskega zaslužka. Koliko mladih mož, ki so godni za zakon, pa ima danes tako plačo, da bi lahko preživljali ženo in otroke? Včasih je imela meščanska žena doto, danes mora imeti službo. Če

bi morala žena ob poroki zapustiti službo, bi se raje odpovedala zakonu. A kaj sledi iz tega spričo dejstva, da vsakemu ni dano, da bi vse življenje zdržno živei?

Tisti, ki hočejo biti pravičnejši, se zavzemajo za to, da se odpuste iz služb samo dobro situirane poročene žene. Toda kje je merilo za to? Koikokrat vara videz prav v tem pogledu, pričajo primeri, ki so danes na dnevnem redu. Oba zakonca imata razmeroma dobro plačo, a nihče ne vidi, da mora žena podpirati starše ali brezposelne svojce, ali brate in sestre, ki se še šolajo. Žena vendar ne more zahtevati, da bo njen mož preživel njo, poleg tega skrbel pa še za njene svojce. Vsak, ki pozna zakon, ve, da to že zaradi zakonskega ravnovesja ni priporočljivo.

Zene, ki se načelno bore za enakopravnost, morajo vztrajati predvsem na zahtevi: pravico do dela imej vsak človek, ženska prav pod istimi pogoji kakor moški! Kakor se moškemu nikdar ne odreka pravica do dela zato, ker je poročen, tako naj se ženski ne krati ta pravica, če je stopila v zakon. Zene naj vztrajajo na tem, da se razmere tako uredi, da bodo lanko sledile poklicu in zakonu, odnosno materinstvu. Za odpravo brezposelnosti je treba najti drugih potov. Ali ne bi bilo bolj smoteno, da bi se olajšalo preobremenjeno uradništvo in skrajšal za delavce delovni čas, vsled česar bi se lahko zaposlili drugi brezposelni? Danes delajo delavci po 10 ur na dan, nekateri hodijo poleg tega še na nočne nadnice (šihite), toda nihče se ne zmeni za to, da bi se zaposlilo več delavcev pri skrajšanem delavniku. Nasprotno: delavcem in nameščencem raje utrgajo od beraških mezd poleg drugih odtegljajev še prispevke v bednostni fond, prosjačijo za različne podpore, pošiljajo ženo iz služb — ter tako rešujejo krizo. Upravičeno se pritožuje neki rudarski delavec: »Hujše od telesnega dela in trpljenja je moralno trpljenje, ki ga zadajajo rudarjem in rudarski doraščajoči mladini te priskutne jeremijade po časopisih. To postaja za rudarje žaljivo, za rudarsko mladino ponižujoče in za domovino sramotno. Na zunaj bo mogoče vsak rudar še pristal na take miloščinske nabiralne akcije. A treba bi mu bilo videti v dušo. Kako pekoča zavest je to za moža, ki je zmogel dela in bi si lahko sam služil kruh; toliko bolj, ker je delal že dolga leta za človeško družbo, za družbo rudniških delničarjev, za upravne svetnike in vse mogoče vodilne in nevodilne uradnike. Z vsemi svojim poštenim delom si je prislužil beračenje, nabiralne akcije in miloščine. Pri stradajočem rudarskem delavstvu izkazuje družba še vedno visoke čiste dobičke (letos 3.000.000) in plače višjih uradnikov dosegajo več deset tisočev dinarjev mesečno. Mislim, da to ni v soglasju!« (Po »Slovincu« od 15. maja 1934.).

Brezposelnost je zajela zlasti industrijsko delavstvo. Zato je naravnost nesmiselno verjeti na njeno odpravo z redukcijami poročenih žen. Brez dvoma je po različnih službah tudi nekaj takih žen, ki ne služijo niti iz gmotne, niti iz duševne potrebe; ki so jim principi deveta briga ter naduto spremljajo boj za obstanek svojih tovariš. Radi današnjih razmer bi bilo prav, da bi se te žene umaknile potrebnejšim. Toda od takih žen zahtevati socialni čut, je brez smisla. Zahtevati njihovo redukcijo, je pa brezuspešen napor, ker so to vedno žene uglednih mož, ki imajo »zveze in protekcijo«. Teh žen ne bodo redukcije nikdar zadele. Po protekciji so dobile moža, po protekciji ugodno mesto v državni službi, po protekciji bodo obdržale še nadalje svoje mesto. Žrtve bodo tiste, ki so že itak slabo situirane.

Kako resnični so ti zaključki, najbolje priča izprememba uredbe o draginjskih dokladah državnih uslužbencev od 13. aprila 1934. Ta uredba je prizadela zlasti uslužbenca nižjih skupin in njihove svojce.

2. Odkpuščanje žen iz služb

Tudi več drugih pojavov priča o težnji, okrniti obstoječe ženske pravice — in sicer pri nas prav tako kakor skoraj v vseh drugih državah. Pri nas je pričela z odkpuščanjem žensk Narodna banka, kateri je sledila Privilegirana agrarna banka. Tudi prometno ministrstvo hoče omejiti število ženskega osobja. Da vodijo iste težnje prosvetno politiko, priča dejstvo, da so bili za leto 1933./34. ukinjeni vsi prvi letniki ženskih učiteljskih šol. Prav tako ni bila sprejeta v šolskem letu 1933./34. na višjo pedagoško šolo niti ena ženska prosilka.

Razumljivo je, da so društva, kjer so včlanjene poklicne žene, proti takim ukrepom protestirala ter na javnih zborih manifestirala za najprimitivnejšo državljansko pravico — pravico do dela. Zlasti Ženski pokret, ki združuje žene vseh področij, se je dosledno zavzemal za pravice žen v smislu načela o enakopravnosti.

Tu je treba vsekakor pripomniti, da se je prav v teh časih pokazalo, da so žene veliko premalo solidarne med seboj. Večini žen še ni prišla do zavesti njihova skupna usoda, tudi tistim ne, ki bi jih morale družiti enake življenjske okoliščine, v katerih žive. Današnji čas zahteva borbenosti ali pa bo morala žena podleči vsled svoje pasivnosti.

3. Kriza družine

Nekateri — to so zlasti fašisti vseh barv — hočejo dati gonji proti poklicnim ženam ideološko podlago. Njihova pesem je znana: »Današnji družabni red se maje, ker je zrahljana družina, steber družbe. A družina je zrahljana, ker jo je zapustila žena — mati. Zato naj se povrnejo poročene žene k domačemu ognjišču, pa bo zopet vse dobro, kajti povrnili se bodo zlati stari časi.«

To mnenje je povsem zmotno, ker ne upošteva najvažnejšega dejstva, sodobnega gospodarskega razvoja. Današnja kriza vendar dovolj jasno dokazuje, da noben družabni pojav ne stoji osamljen, temveč da je vse dogajanje v medsebojni zavisnosti. Vsled tega je tudi nemogoče, da bi družina ostala nedotaknjena v svojih temeljih in mejah, pred tisočletji utrjenih, dočim se vse drugo izpreminja. Z gospodarstvom gre tudi celotni kulturni razvoj v novo smer.

V resnici današnja družina že davno ni več to, kar je bila še v polpretekli dobi. Njen razkroj je v najtesnejši zavisnosti od gospodarske krize.

4. Kmečka družina

Celo na deželi, kamor prodirajo izpremembe gospodarskega življenja vobče bolj počasi, nista dom in družina več ono, kar sta bila nekdaj. Tudi kmečko družino je zajela velikanska izprememba, ki se je izvršila v gospodarstvu in sporedno z njim v vseh področjih družabnega življenja.

Kmečka družina je že od nekdaj v prav tipični obliki predstavljala delovno občestvo, čigar člani so bili vsled skupnega dela tesno navezani drug na drugega. Resnica je, da je naša kmečka družina še danes prava delovna zajednica, saj to zahteva način dela, odnosno obdelovanje zemlje, ki je središče dela kmečke družine. Delo je še danes, kakor je bilo nekdaj, porazdeljeno med družinske člane, kolikor jih je pri hiši: vsak ima opravilo, ki je v skladu z njegovimi telesnimi silami. Le če je delo nujno, morajo pomagati vsi, kakor n. pr. po leti pri spravljanju sena, ob žetvi itd.

Kljub temu da je na naših kmetijah način dela ostal isti, se je vendar tudi pri nas odnos med posameznimi družinskimi člani izpremenil. To pomenja, da se tudi kmečka družina izpreminja v svoji notranji strukturi. Morda je eden najbolj vidnih znakov te izpremembe odnos med posli in gospodarjem, oziroma gospodinjo. Prejšnje patriarhalno razmerje med njimi se izpreminja v pravno ter zadobiva značaj odnosa med delojemalcem in delodajalcem. Res je, da se zunanje lice kmečkega družinskega občestva ni bistveno predrugačilo, da še sede skupaj pri mizi in skupaj obedujejo, toda notranja vez je rahla, kakor pač med hlapcem in gospodarjem. Posel se bori za pravice delojemalca, dobro zavedajoč se, da je to njegova edina opora. Danes se tudi pri nas razpravlja o bolniškem in nezgodnem zavarovanju kmečkih poslov. V nekaterih državah imajo posli že močne organizacije z značajem kmečko-proletarskega gibanja.

V prejšnjih časih je ostal posel na kmetiji marsikdaj vse svoje življenje. Ko se je postaral, je bila njegova usoda res usoda »hlapca Jerneja«, ki je vse življenje garal, a so mu odkazali »kot«, ko je posestvo prevzel »mladi«. Toda danes tudi v »kodu« ni več prostora za hlapca, ki ne more več delati. To pa ni le usoda hlapca in dekle, temveč tudi domačih hčera, zlasti če jih je več. Ko pride »mlada« k hiši, je najbolje, da gredo one od hiše. Če se ne poroče, je njihovo življenje dostikrat nevzdržno, tudi če imajo izgovorjeno mesto, »kamor bodo glavo položile«. Saj se večkrat ne godi bolje niti staršem, ki prepušče posestvo »mladim«. Čedalje bolj pogosti so primeri, ko se morajo stari prevžikarji celo pravdati za prevžitnino.

Kaj je vzrok tem pojavom? Pokvarjenost, propadanje morale? Deloma tudi, toda ti pojavi so samo posledica skupnega vzroka. Vzrok pa je isti, ki ga moramo iskati tudi v begu kmetov fantov in deklet z dežele v mesto. Danes je že vsem jasen, saj kažejo nanj dan za dnem vsi, ki imajo le malo odprte oči. »Naš narod je smrtno nevarno bolan, ta bolezen pa je naglo naraščajoča proletarizacija našega kmeta. Z njim stoji in pade naš narod in kadar bo naš kinet čisto propadel, potem tudi našega naroda ne bo več... Kako zelo je že osiromašen naš kmet, ni treba tu še razlagati. Začetki usodnega moralnega razkroja, nujno zvezanega z ogroženjem kmetove gospodarske stalnosti, se kažejo v naraščanju zločinov, kojih statistična krivulja sega danes v našem narodu tako visoko, kakor nikoli prej. Saj bo kronika našega časopisja kmalu izpolnjena po samih zločinih, ki so označeni po izredni surovosti, razbesnlosti najnižjih nagonov in po brezumnosti, da jim včasih sploh ni mogoče najti kakšen količkaj človeški motiv.« (»Slovenec« 29. 4. 1934.).

Tak je torej položaj našega kmeta. Kako je mogoče, da bi bila v takih razmerah kmečka družina zdrava?

5. Delavska družina

Še veliko težje pa govorimo danes o zdravju delavske družine, kajti tu manjkajo vsi bistveni pogoji za njen obstoj.

Pred lanskim se je vršil v Nemčiji mednarodni kongres za socialno delo. Posvečen je bil vprašanju današnje družine, o kateri je ugotovila znana nemška feministka Gertrud Bäumer to-le: »Jedro družine je ogroženo prav s tem, ker izginja odgovornost za otroke, za katere pa dejansko ne morejo biti starši več odgovorni, ker so jim spodnesena tla bistvenih pogojev za življenjski obstanek.« Te besede veljajo za proletarsko družino že od njenega postanka, ker ni imela prav za prav še nikdar bistvenih pogojev za življenjski obstanek. Še ko je bil splošen gospodarski položaj mnogo boljši, kot je danes, je bilo

nešteto družin, katerih potrebe so daleč presegle očetov zaslužek. S številom otrok je raslo tudi pomanjkanje. Otroci teh družin so vedno — in ne samo sedaj v krizi — doraščali v bedi in pomanjkanju. Znano je, da je bila umrljivost med proletarskimi otroki zmeraj največja. Raziskovalci razmer delavskih družin trdijo, da umrjeta od vsakih pet proletarskih otrok najmanj dva, preden dočakata drugo leto. Pomanjkanje nege, hrane, preobremenjenost matere, nezdravo stanovanje — vse to so vzroki, vsled katerih prezgodaj usahne mlado življenje. Po statistiki iz nekega velikega mesta je umrlo od tisoč otrok, rojenih v stanovanju z eno sobo, 828 otrok, v dvosobnem 321 otrok, v trisobnem pa 133 otrok. Umrljivost otrok je torej v stanovanjih z eno sobo šestkrat večja kot v stanovanjih s tremi sobami! Po statistiki iz Beograda umre v siromašnem delu mesta vsak drugi, v središču pa vsak peti človek na jetiki. Vzrok umrljivosti gotovo ni samo majhno stanovanje, ki odgovarja vedno splošnemu materialnemu položaju družine: čim večje pomanjkanje, tem slabše stanovanje. Razumljivo je, da v takih razmerah ne morejo uspevati niti oni otroci, ki so po naravi odpornejši. Kal bolezni se že zgodaj zasidra v mlado telo. Res je, da je danes vse polno naprav za ljudsko higijeno, da pišejo po listih o otroški prehrani, o vitaminih, da uvajajo po šolah brezplačen zdravniški pregled. Toda kaj pomaga, če zdravnik ugotovi, da je otrok škrofulozen, jetičen, ko pa ne more istočasno ukreniti, da ne bo več stanoval v baraki, kamor dežuje. Vsi ukrepi proti ljudskim boleznim malo pomagajo, če se ne odpravi najhujše zlo — pomanjkljiva prehrana. Kaj hasnejo lepe besede o družini, o njeni važnosti za človeško družbo, če jo pa sistem, na katerem sloni ta družba, sam izpodkopava.

Vsled brezposelnosti je beda otrok zlasti v mnogočlanskih družinah strahotno narasla. Zveza delavskih žen je lansko leto objavila statistiko o razmerah po revirjih. Ugotovitve so porazne: 56 družin šteje skupaj 439 oseb. Te so imele tedenskih dohodkov 10.850 dinarjev, torej je prišlo na osebo 24.71 dinarja, ali dnevno po 3 dinarje 53 par! Odšteti pa še niso prispevki za socialne dajatve. Stanovanjske razmere teh družin so nad vse obupne. Večina prebiva samo v enem prostoru, ki služi za kuhinjo in spalnico. Za en tak stanovanjski prostor plačuje 8članska družina s 700 dinarjev mesečnih prejemkov po 200 dinarjev stanarine na mesec. Žalosten zgled zapuščenosti iz te statistike nudijo otroci bolehnega vdovca, 8 po številu, ki beračijo po hišah, namesto da bi hodili v šolo, medtem ko se oče peha za zaslužkom.

To je samo površna slika bede naše delavske družine. Letos pa so se razmere še poslabšale.

Zlo, ki ustvarja bedo teh družin, korenini v istem vzroku kakor vsa revščina: v dejstvu, da je vse bogastvo v rokah manjšine, dočim večina nima niti najpotrebnejšega.

Vzporedni vzrok, ki je v bistvu tudi posledica revščine, pa je nevednost in otopelost. Gotovo bi bilo pravično in dosledno, da družba, ki zahteva od mater, da rode otroke, nosi tudi odgovornost za njihovo življenje. Ker pa danes ni tako, ker so danes starši sami odgovorni za svoje otroke, bi se morali zavedati te svoje odgovornosti in se v tem smislu primerno poučiti. Zlasti bi morala mati, ki je že v njeni naravi toliko instinkta za obrambo otroka, kateremu doprinaša dostikrat nadčloveške žrtve, dobro prevdariti vse posledice, če je otrok spočet in rojen v bedi. Otroci, ki pogreša primerno prehrano in nego, ne hira samo telesno, marveč zastane tudi duševno. Ker mu pre zaposlena mati ne more dati vzgoje, je prepuščen samemu sebi in ulici, ki zgodaj zamori v njem vsako klico čuta za pravno. Prav nič ni torej čudno, če dajejo ti otroci material za ječe, blaznice, hiralnice in če se deklice že zgodaj prodaj

jajo za denar. Ti otroci so glasen protest proti krivicam družbe, ki v imenu neke farizejske in šovinistične morale zahteva od mater, da rode otroke, ne da bi ta družba prevzela tudi odgovornost za njihovo uspevanje.

Najprvotnejši dar, ki ga je prejel človek od narave, je skupnost matere in otroka. Toda danes je ta dar samo predprava žen nekaterih družabnih plasti, dočim je velik del mater primoranih, da zanemarja svoje otroke. Bistvo materinstva ni v tem, da žena lahko rodi otroka, temveč v možnosti, da lahko zavestno postane mati, ker ve, da mu bo mogla nuditi vse potrebno za njegovo telesno in duševno rast. Ali ima danes to prijetno zavest samo ena delavska mati? Ali moremo govoriti o družinski sreči, o vrednosti družinskega življenja, če pogledamo današnjo delavsko družino?

Najhujše je tam, kjer je družinski oče brez dela. Živeti morajo od priložnostnega zaslužka, večinoma od ženinega. A ta je navadno pičel. Neki naš list je za materinski dan prinesel razgovor z delavko, ki nudi prežalosten pogled v tako družino: »Tistih 110 dinarjev, ki jih prinesem vsak teden domov, je krvavo zasluženih, saj delam po 10 ur na dan. Moj mož je že dve leti brez dela, res se mi smili in kar vidim, kako ga je pred menoj sram, da jaz preživljam družino. A nas je petero doma...« Toda koliko je tudi takih družin, kjer žena nima toliko poguma in kjer oba obupujeta. Taka družina postane pekel za starše in otroke.

Kdor se je poglobil v dušo brezposelnega človeka po enem letu prisilnega brezdelja, se mora zgroziti ob spoznanju, kako so materialne nezgode razkrojile njegov značaj. Pomanjkanje ni razoralo samo njegovega zunanjega, marveč tudi njegov duševni obraz. Ko so človeku v gospodarskem pogledu spodnesena tla pod nogami, se izpremeni vse njegovo gledanje na življenje: čuti se zapostavljenega, prikrajšanega za svoje najosnovnejše pravice. Zavest, da zanj ni mesta pod solncem, da morajo njegove sile počivati — na drugi strani pa grobo pomanjkanje najpotrebnejše hrane zanj in za otroke, mora do dna predruščiti človekov odnos do življenja.

Zlasti v možu vzbuja brezposelnost občutek manjvrednosti. Človeka, ki je vaju zapovedovati, — če ne drugod pa vsaj doma — mora dolgotrajno brezdelje naravnost streti. Poprej je delal ne samo zaradi veselja do dela, vsled težnje po udeleževanju, temveč ga je k temu silil bolj čut dolžnosti in zavesti, da mora živeti on in njegovi otroci, ki so po njegovi volji na svetu. Enaka odgovornost ga je vezala tudi do žene. Čim več jim je lahko nudil, tem ponosnejši je bil. Zdaj ni nikomur potreben, pogostoma je svoji družini in okolici celo v breme in nadlego. Ta občutek je gotovo strašen za vsakega človeka, za družinskega očeta pa mora biti naravnost porazen. V takem primeru je zmožnost vsaj znosnega sožitja v veliki meri odvisna od žene, od njene rahločutnosti in uvidevnosti, kajti v takih razmerah človeka vsako ponižanje kaj hitro zlomi. Danes je najbolj strašno to, da propada človek! A kako naj vpliva na družino človek, ki propada? Človek, ki nosi v sebi samo jedkost in obup? Kaj naj pomenijo taki starši za svoje otroke, kakšno privlačnost ima za nje dom, kjer iz vsakega kota gledata beda in mrkost? Naj bo mati še tako skrbna, naj jim priskrbi hrane s prosjačenjem — za otroke ni več tista, kot je bila poprej, čeprav njena ljubezen do njih ni prav nič manjša. Vsled neprestane borbe z gladom polagoma otopeva. Dočim se je prej trudila za njihovo vzgojo, je sedaj edina njena skrb, kako jih bo nasitila.

Kdor gleda danes z odprtimi očmi, mora priznati, da družino najbolj razkraja brezposelnost, torej materialno pomanjkanje, vsled česar ne morejo pomagati niti enciklike, niti fašistične papirnate odredbe za povzdig družine.

6. Malomeščanska družina

Dasi m delavska družina nikdar stala na onih patriarhalno trdnih tleh kakor meščanska in malomeščanska, se vendar nikdar ni nihče razburjal zaradi njenega majavega položaja. Ko pa se je zadnje desetletje začela rahljati tudi malomeščanska družina, je zaskrbelo vse, ki jim je pri srcu sedanji družabni red, katerega osnovna celica je družina, seveda meščanska.

Danes tudi v družinah srednjih slojev ni več bistvenih pogojev za njihov razvoj in vzdrževanje. Znani nemški pisatelj Erich Kästner pravi v svojem zanimivem romanu »Fabian«: »Kdo izmed tistih, ki so danes 30 let stari, se lahko poroči? Eden je brezposeln, drugi bo izgubil službo jutri. Tretji je sploh še ni imel. Država danes ni tako urejena, da bi v njej mogle doraščati nove generacije. Komur gre slabo, je najbolje, da ostane sam, namesto da bi bili njegovega bednega življenja deležni še žena in otroci.« Resnično! Kako naj si nakoplje moški s tako plačo, da mora sam skoraj stradati, na glavo še skrb za družino? Zato je razumljivo, da število porok nazaduje zlasti v večjih mestih, kjer najbolj pritiskajo posledice gospodarske krize: brezposelnost, zniževanje dohodkov in negotovost eksistence.

Kakor že omenjeno, si danes mož in žena v srednjih slojih ustvarjata družino na podlagi obojestranskega zaslužka. Prav sedaj pa, ko so začeli kazati največjo skrb za obstoj družine, so začeli rušiti njene temelje, na katerih je zgrajena. Odpravljati so začeli »dvojne zaslužkarje« in sicer po nekod tako, da ženi vzamejo del dohodkov, ponekod (v Nemčiji in Italiji) jih pa mečejo iz služb. V Avstriji velja poroka kot prostovoljna odpoved iz službe. Na otroke se skoro nikjer ne ozirajo, ali pa vsaj ne tako, kakor bi bilo potrebno za njihovo uspevanje. S tem so zadali nameščenski in uradniški družini smrtni udarec prav danes, ko jo hočejo restavrirati.

Sedaj uvajajo v nekaterih državah nadomestila za ženino službo. Moški dobivajo malenkostne družinske doklade, v Nemčiji so pa uvedli ob poroki posojilo, za kar se tudi pri nas nekateri silno ogrevajo. Tako dobita v Nemčiji mlada zakonca 1000 nemških mark posojila, ki ga odplačujeta v obrokih. Toda kdo ima pogum, da bi se pri današnji plači in negotovem položaju v službi še zadolževal? Lepa zakonska sreča čaka ženo ob zadolženem domačem ognjišču!

Še eno sredstvo so našli za rešitev družine in tudi to izhaja iz Nemčije. Pri oddaji služb naj bi imel prednost družinski oče, ki ima najmanj 3 otroke. Toda kdor pozna namen današnjega gospodarjenja, ve, kako smešno je misliti samo en trenutek, da bi zasebni podjetnik vzel človeka v službo zato, ker ima najmanj tri otroke in da mu bo za te otroke plačeval še doklade. Smoter današnjega gospodarjenja je vendar profit; zato bo najel delodajalec le tako delovno moč, od katere bo imel največ dobička, pa naj bo moški ali ženska, poročen ali samski. Morda bo kdo ugovarjal, češ, da država z zakonitimi ukrepi lahko prisili delodajalca, koga naj sprejme v službo in pod kakšnimi pogoji. To bi bilo lahko res; da bi se pa tudi izvajalo, bi moralo temeljiti vse gospodarstvo na drugačni podlagi kakor v Hitlerjevi Nemčiji, kjer je »Führer« sam popolnoma odvisen od velekapitala. Ta pa si ne bo dal nikdar diktirati, kakšne uslužbenke naj sprejema. Dandanes ne prenese nobeno gospodarsko podjetje zapostavljanja cenejših delovnih moči ter sposobnosti in kvalifikacije v prilog socialnim ozirom. To spoznanje se poraja tudi povsod tam, kjer so poskusili izvesti radikalno redukcijo na škodo žen in tistih delovnih moči, ki so imele več smisla za stvarno delo kot za strankarsko demagoštvo. Ta uvidevnost se je pojavila tudi v prilog ženskim delovnim močem, kajti neizpodbitno je, da ima tudi ženska svoje specialne sposobnosti in lastnosti, ki so za

določena dela posebno prikladna. Današnja delitev dela je tako mnogovrstna, da je nemogoče izločiti ženo kot delovno moč. Težnja, spraviti življenje, zlasti družine v stari tir s tem, da se ženske silijo v zakon pod pretvezo življenjske preskrbe, se bo prav gotovo izjalovila, kajti vsakdanji primeri kažejo, da ta melodija iz preteklosti ni prikladna za današnje čase. Danes se bodo matere zaman trudile, da bi našle ženine svojim hčeram brez dot in brez služb, pa naj se tudi poslužujejo vseh sramotnih trikov, ki so bili pri iskanju ženina v navadi.

7. Kriza družine in ženska emancipacija

Zenina gospodarska neodvisnost je povzročila, da se žena tudi v duhovnem pogledu čedalje emancipira, skratka, da postaja samostojen človek. Ta razvoj pa je bistveno izpremenil ženo stališče napram možu in povzročil v sožitju zakoncev notranji prevrat, ki se javlja v izpremebi medsebojnih odnosov. Danes tvorita zakonsko zajednico dva povsem samostojna človeka. Ta samostojnost temelji na gospodarski podlagi, ki vpliva tudi na vse druge činitelje v skupnem življenju. Dočim je bil mož prej neomejen gospodar družine, stopa danes njegova absolutno nadrejena vloga v ozadje in se mora umikati ženinemu soodločanju glede otrok in vseh drugih družinskih vprašanj. Kdo more to smatrati kot krizo družine? Če ima žena pravico služiti prav tako kakor mož, poleg tega pa še nositi breme gospodinjstva in materinstva, ali ni naravno, da deli tudi druge pravice z možem? Izrek, da žena podpira tri ogle pri hiši, je sicer že obrabljen, toda prav danes trikrat resničen. Koliko je pri nas družin, kjer ima mož večje zahteve kot vsi družinski člani skupaj? Koliko je celo takih, ki večji del svojega zaslužka zapijejo in žena z največjo požrtovalnostjo oskrbuje najpotrebnejše. Res lep poglavar družine s pravico absolutnega odločevanja! Ali se moremo čuditi, če prebujena žena odklanja miselnost, ki vzgaja na eni strani suženjstvo, na drugi strani pa brezobzirno gospodoválnost?

Mož se čisto ne more vživeti v nov položaj v zakonu vsled tega, ker je tradicionalno pojmovanje o njegovi nadoblasti tako zakoreninjeno. To povzroča vsakovrstne konflikte, ki niso samo materialnega značaja, kakor so bili večinoma poprej, temveč imajo svoj izvor v notranjem preoblikovanju človeškega sožitja. Masikateri mož hoče še nadalje ohraniti svojo dosedanja vlogo neomejenega gospodarja, ker sta mu prijala ženina brezpravnost in podrejenost. A danes žena ne more biti več pasivo bitje, ki vse molče prenaša, temveč si mora pomagati tudi sama in išče izhod in ugodno rešitev iz življenjskih konfliktov.

Ti konflikti često povzročajo med zakoncema ono neugodno stanje, ki ga imenujejo nekateri »krizo zakona«. Morda so bila prejšnje čase nespornazumljenja bolj redka, to pa samo vsled tega, ker se je morala žena vedno in v vsem podrediti. Ne more se pa trditi, da je bil zakon vsled tega boljši in moralnejši, razen — če moralo istovetimo z zunanjim videzom. Premnogokrat ja tak dostojen zunanji videz zakrival pravi zakonski pekel. Toda žena si ni mogla pomagati, ker je bila od moža odvisna. Pa tudi položaj ločenke ni bil zavidanja vreden. »Dostojna« družba, ki je v okviru zakona mirno priznavala zakonolomstvo, je ločeno ženo izobčila iz svoje srede. Danes se je naziranje o ločitvi zakona močno izpremenilo prav pod vplivom ženine samostojnosti. Res da ločitve ni mogoče v splošnem priporočati, zlasti če bi vsled tega trpeli otroci. Toda če je razdor med zakoncema nepremostljiv, je ločitev prav zaradi otrok dostikrat mnogo boljša rešitev, kot pa da vztrajata zakonca v nedostoj-

nih razmerah. Koliko je otrok, katerim neprestani prepiri staršev zagrene vsó mladost in jim sirovi izbruhi ostanejo vse življenje v nelepem spominu. V takih primerih je bolje za otroke in za zakonca, da se ločita, zlasti če vsled agresivnosti enega ali obeh partnerjev ne moreta najti skupne podlage za nadaljno znosno sožitje. Nesoglasja v zakonu se ne občutijo tako znatno, da bi povzročila resnejše konflikte, dokler med zakoncema prevladuje erotični moment. Toda vsaki ljubezenski zvezi pride prej ali slej čas, ko se romantično čuvstvovanje bolj ali manj ohladi. Kakor hitro se pa zakonska vez občuti kot veriga ali celo kot breme, nastopi kriza. O tej krizi pravi nemška pisateljica Rosa Meyreder tako: »Z zmanjšanjem erotične harmonije se pojavi pripravljenost za nove odnose, zlasti če nastopijo nespornostljiva. Če se tedaj zaljubljenost ne umakne višji obliki zakonske ljubezni, se zakon težko protivi viharju nasprotujočih si sil. Če je pa dana možnost z obeh strani, se zakonska zveza lahko izoblikuje v harmonijo višjih duševnih zmožnosti. Vsak trajen zakon se lahko smatra kot bolj ali manj srečno prestana kriza.«

Ne smemo si pa zakrivati dejstva, da je v prvi vrsti mož tisti, ki se mora v tem smislu vzgojiti. Tako pojmovanje zakona zahteva mnogo srčne kulture, ki jo je treba negovati. A do danes je bila še vedno žena oni del zakonske skupnosti, ki se je požrtvovalno in z odrekanjem trudila, da bi se v zakonu ohranila harmonija in složno življenje. O harmoniji pa ne moremo govoriti tam, kjer ni obojestranskega soglasja, obojestranske volje, prispevati enak delež k skupni sreči. Nujno potrebno je medsebojno spoštovanje in priznanje medsebojne vrednosti. Angleški sociolog Bertrand Russel pravi: »Srečno zakonsko življenje ni nekaj nedosegljivega za dva kulturna človeka, četudi spada k temu cela vrsta pogojev. Na obeh straneh mora prevladovati zavest enakopravnosti, telesne in duševne harmonije in soglašanje v naziranju o življenjskih vrednotah. Če so vsi ti pogoji dani, smatram zakon kot najboljši in najvažnejši odnos, ki je možen med dvema človekoma. Da pa tega doslej pogosto ni bilo, je krivo dejstvo, da sta oba zakonca smatrala za svojo dolžnost in pravico, da prežita drug na drugega. Če so pa vse možnosti za skupno življenje izključene, tedaj se morata mož in žena zavedati, da morata biti v svojem osebнем življenju svobodna in sicer ne glede na stališče človeških postav.« Ustroj današnje družbe ni naklonjen ženinemu stremljenju za ustvaritev harmoničnega sožitja spolov na podlagi enakopravnosti. Na površje prihajajo struje, ki neprikrito in jasno oznanjajo, da je treba ženi zopet odkazati njeno podrejeno vlogo v zakonu in družini ter jo zapreti med štiri stene.

Toda žena ne sme kloniti, ne sme podvomiti o svoji poti, saj je na njeni strani prizadevanje najboljših duhov in — ves razvoj.

8. Kriza in ženska mladina

Nemški pisatelj Remarque popisuje v znani knjigi »Na zapadu nič novega« mladino, ki se je vrnila iz vojne: »Mi nismo več mladina: nikdar več ne bomo jurišali na življenje, na svet. Prva granata, ki je eksplodirala, nas je zadela v srce.« Kakor vojna tedanji mladini, tako uničuje danes gospodarska kriza življenje današnji mladini. Preden je stopila ta mladina na pozorišče življenja, je že doživela svoj bankrot. Ni ji dano, da bi doživljala mladost v zdravem stremljenju po uveljavljenju, po novih nalogah v delu. Izključena je iz živega snovanja človeške družbe, ne da bi že kdaj izmerila v njej svoje sile. Brezposelnost je postala, ne da bi že pokazala, kaj zna in zmore.

Tisoče mladih ljudi, ki so pravkar dovršili šole, stoji pred zaprtimi vrati. Vzkračena jim je naravna pravica do dela. A nihče ne ve, kako bi pomagal. V

tem moramo spoznati strašno onemoglost družbe, ki stoji na starih temeljih. Problem brezposelne mladine rešujejo tako, da ostane jedro nenačeto. Kako so vse te rešitve jalove, občutijo najbolj vsi oni mladi ljudje, ki so napravili svoje šolske izpite ali dovršili učno dobo: namesto službe so dobili v najboljšem primeru zasilno namestitev, namesto plače miloščino iz bednostnega fonda. O pravem poklicnem delu današnja mladina skoraj ne more sanjati. Nešteto mladih ljudi bi rado sprejelo vsako delo, a čedalje redkejši so tisti, čijih prva služba odgovarja njihovi poklicni izobrazbi.

Veliko na slabšem kot moška, je danes ženska mladina. Ni izgleda na službo, ni izgleda na možitev. Že ko dovrši osnovno šolo, mora občutiti, da so jej pravice odmerjene po drugem načelu kot njenim moškim vrstnikom. V vsa višja učilišča sprejemajo fante v neomejenem številu, dočim je bilo v preteklem šolskem letu tudi pri nas število deklet na nekaterih šolah omejeno. Prvi letnik učiteljske šole je bil za ženske zaprt. Namen tega koraka je bila omejitev brezposelnosti med učiteljskim naraščajem. Pravijo, da naj se posvete ženske tistim poklicem, ki so ženski naravi najbližji. Ni dvoma, da tej zahtevi najbolj odgovarja učiteljski poklic. A zaprli so dekletom najprej pot v učiteljsko službo. Ali bo odredba dosegla svoj namen glede omejitve brezposelnosti? Kam naj gredo dekleta, ki so hotela na učiteljske?

Saj tudi drugod nimajo proste poti: na dvorazredni trgovski šoli je bila sprejeta le dobra tretjina, v trgovsko akademijo pa niti tretjina vseh prijavljenk. Pri vstopu v strokovno šolo se je treba ozirati na poglavitno: možnost zaposlitve, ki jo nudi ena ali druga šola dekletom po dovršenih študijah. Dejansko stanje na delovnem trgu pa priča, da brezposelnost med trgovskim naraščajem ni nič manjša kot med absolventi učiteljskih šol. Zato bi bilo bolj pametno ženski mladini pustiti vsaj možnost izobraževanja, saj je tudi za dekleta manj nevarno, če postanejo brezposelna z dvajsetimi leti kakor s petnajstimi.

V Nemčiji omejujejo ženskam že tudi dostop na vseučilišče. Od vseh prijavlencev sprejmejo samo 10 odstotkov žensk. A še pri teh ni merodajna kvalifikacija, temveč politična »zanesljivost«. Tako omejevanje mladine v njenih najosnovnejših pravicah ne pomenja samo materialnega oškodovanja, temveč tudi nasilno duševno in moralno izmaličenje. Omejevanje možnosti šolanja ima za žensko mladino nedogledne posledice. Izgubil se bo marsikak talent, ki se je začel pravkar usmerjati in iskati ugodnih tal za razvoj. Namesto da bi vzpodbudili težnjo mlade duše po razmahu, jo pritisnejo k tlom in zaduše. Prav pri dekletih bi bilo treba pospeševati vsako stremljenje po samobitnem oblikovanju njihove duševnosti, bodisi s študijem ali z umetniškim udejstvovanjem. Kajti ženska mladina potrebuje veliko več vzpodbude kot moška, ki je bila že vedno bolj neodvisna in vsled tega bolj samonikla. Toda komaj je ženska nastopila pot samostojnosti, že so ji pristigli peroti. Prve udarce doživlja prav sedanja generacija ženske mladine. V brezdelju mora čakati, da se tudi njej odpre pot do nadaljne izobrazbe. Vprašanje pa je, če bo imela še dovolj moči in volje potem, ko jo bo že okužilo brezdelje.

Tudi v drugem odločilnem koraku na poti v življenje mora ženska občutiti svojo brezpravnost. Pri oddaji služb imajo skoraj povsod prednost moški. Dan za dnem so razpisane razne službe, a med pogoji je tudi povsod zahteva: prosilec mora biti moškega spola. To zapostavljanje žensk v službah se kaže povsod. Res je, da včasih podjetnik raje sprejme v službo žensko kot moškega, to pa samo tedaj, če mu opravlja enako delo za brezprimerno nižjo plačo, ali pa, kadar je služba zvezana še s sramotnejšimi pogoji, kot je plača pod eksistenčnim minimumom.

Najbolj žalostno sliko nudi danes delavsko dekle. Že kot otrok okusi vse grenkosti življenja. Tople pristrčnosti, ki je hrana in svetloba mali otroški duši, ji mati skeraj ne more dati: vse njeno čuvstvo se izlije samo v eno misel — skrb za vsakdanji kruh. Ko deklica toliko odrase, da bi se ji še prav prilegle igrace, jo že čakajo dolžnosti. Pestovati mora mlajšega bratca, paziti na sestrico v zibelki in tako ji poteka življenje do šole. A tudi tu je za delavskega otroka navadno slabše kot za druge. Že to, da se po svoji zunanosti, po slabši obleki razlikuje od drugih, vzbuja zlasti v deklici občutek manjvrednosti. Razumljivo je tudi, da često v šoli ne more uspevati. Dom delavske družine je dostikrat komaj zasilno bivališče, kjer manjka vsaka sled najpotrebnejše udobnosti. In če je dekle poleg tega še nedohranjeno, se ji pač ne more vzbuditi veselje do učenja.

Danes so v mnogih delavskih družinah vsi njeni člani brezposelni. Dekleta gredo z doma in si štejejo v srečo, če dobe delo v tovarni. Večina si poišče mesto služkinje, ki je navadno najslabše vrste, ker ji manjka potrebne gospodinske izobrazbe.

Delavsko dekle je vajeno življenja v mnogo bolj svobodnem ozračju kot kmečko, zato se v podrejenem mestu tudi težje prilagodi. Posledica tega je, da pogosteje menja službo, da je večkrat brez dela. Tako se začne njena trnjeva pot od posredovalnice do posredovalnice, od družine do družine — za službo, a v skrajnosti tudi za kosček kruha.

Kadar pa so vsa pota zaman, a glad le preglasno opominja in mraz prehudu pritiska, kadar proda poslednjo cunjo in je obredla že vse posredovalnice za delo, tedaj se znajde na ulici, v zakotni kavarni, v beznici — povsod, kjer se kupuje ženska ljubezen za sramoten novčič.

Družica delavskega dekleta na tej poti je kmečko dekle, ki je tudi prišlo v mesto za kruhom. Zakaj ni ostala doma, saj je na kmetih dovolj dela? Res, na kmetih zlasti poleti primanjkuje pridnih ženskih rok. Če je pri domačiji premalo polja, gre lahko v »tabrlh«. Toda za kakšno plačo? Navadno samo za hrano in za nekaj mernikov pšenice in krompirja. Pozimi pa, ko ni dela na polju, so člani številne družine drug drugemu na poti. Kaj hočejo vsi doma, ko pa ni ne dela ne jela. Dekle mora v mesto, morda bo lahko še domu kaj prispevala.

Usoda teh deklet je večkrat prav bridka: v malomeščanski družini, ki sama komaj životari, pestuje otroke, pere, riba in se obrača, kakor pač ve in zna. Večina gospodinj nima nobenega razumevanja za pravo ravnanje s takim dekletom. Zato ni čudno, da veruje prvemu, ki ji govori lepe besede o ljubezni. Saj so to edini svetli žarki v njenem življenju. Prva ljubezen tega dekleta je pa večkrat tudi prvi korak v prostitucijo.

9. Duhovna kriza današnje mladine

Nemogoče je, da bi katastrofe, ki jih preživlja človeštvo, ne zapustile na mladini globokih sledkov tudi v duhovnem pogledu. Tu se ostro ločita poti starejše in mlajše generacije.

Brez dvoma so šla pota dveh generacij vedno vsaksebi. Toda prepad ni bil nikdar tako velik, kakor je danes. To je razumljivo: človeštvo stoji na prelomu dveh razdobij, ko ne odмира samo ena generacija, temveč legajo ž njo v grob vrednote, ki so tisočletja pomenjale družabne temelje mnogim rodovom. Zato vidi mladina v starejši generaciji tudi predstavnika tradicije, ki se bori za obstoj starih vrednot. To je borba med dvema svetoma, ki se občuti danes v vsem družabnem dogajanju in se živo odraža v odnosu med posamezniki in

ljudskimi skupinami. Če je bila mladina vseh časov borbena, je danes njena revolucionarnost posebno razumljiva. Dejstvo, da toliko slavljena kultura in civilizacija ne nudita človeštvu drugega kot propast, mora vzbuditi v mladini težnjo po novih potih, ki naj privedejo do blagostanja vse človeštvo.

Vsak človek nosi v sebi nagon samoohrane, ki se javlja s strahotno silo v trenutku, ko človek propada. Ta nagon je v mladem človeku, kipečem v zdravju in sili, nedvomno najmočnejši. Zato je razumljivo, da se upira mladina proti vsemu in vsem, ki so povzročili današnje stanje. Prav s tega vidika je tudi nesmiselno zahtevati in pričakovati od mladine, da bo priznavala avtoriteto v dosedanjem smislu. Kdo more imeti spoštovanje do generacije, ki je mirno gledala propadanje ali pa ga še pospeševala s svojim delom? Nič čudnega, če odklanja mladina varuštvo one življenjske modrosti, ki je doživela danes popoln brodolom. Na naslov take modrosti je nedavno napisal mlad človek te besede: »Svobodna mladina mora zategadelj protestirati proti navijanju ostarele godbe in preprečiti zlorabljenje govorjenja o mladinskih vprašanjih na način, ki služi samo preganjanju dolgega časa... Če boste hoteli reševati mladino, jo bo treba pod drugimi naslovi in z drugih kot pa s filozofskih stališč. Pridite bližje mladini, pridite v sredo njenih doživetij, da si po običaju zdravih ljudi povemo bistvo iz obraza v obraz! Če bomo govorili odkrito, bomo vsi lahko priznali, da je v knjigah, v geslih, pa tudi v naši notranjosti vse v redu in vse prav, da pa naša urejena notranjost ne more priti v sklad z neurejenim golim življenjem, ki sicer ni v nobeni knjigi opisano, a ga nažalost srečujemo vsak dan in na vsak korak.«

*

Milijonske množice deklasiranega srednjega sloja derejo z zavidevanja vrednim elanom za »voditelji«, katere z mefistovskim zmigavanjem vodi in financira izza dobro zastrtih kulis sam veliki sovražnik — proti kateremu je malo-meščanski naskok v prvi vrsti naperjen — visoki finančni svet.

Resnično, svet še ni videl pretresljivejše igre z življenjskimi interesi milijonskih množic. Podoba pa je, da bo moralo človeštvo do dna izpiti tudi ta kelih trpljenja, preden se bo njegova pot zopet obrnila kvišku — za solncem in srečo.

Tudi pri nas se ponuja prestrašenemu malemu človeku »voditejev« na izbiro. Tudi naš položaj ni rožnat, toda fašizem ga ne bo rešil.

Res je: izgledi so še temni, a tudi v takem času mora zavedna žena videti, kje je njeno mesto. »Kaj za to, če prihaja pomlad v viharju in povodnji! Iz te črne naplavine bo vzklila bujna rast! Trdna mora biti naša vera, da napoči zarja tistega dne, ko naša kultura ne bo več krizantema siromakova, temveč bogastvo bogatega.« (Ivan Cankar.)

Premnogim je delavska organizacija kot dežnik: spomnijo se na njo le, kadar jo potrebujejo. „Svobodaš“ pa mora pomagati delavski organizaciji vselej, ker s tem pomaga vsem in sebi.

Ivan Klicar, V znamenju imperializma

Bežen pogled na mednarodno politiko kaže vznemirjujoči polet imperializma. Javlja se z vso silovitostjo zlasti v državah, katerih gospodarski in socialni položaj se je vsled krize silno poslabšal. Velika katastrofa svetovne vojne je zaključila prvo obdobje modernega imperializma. Nekako diskreditiran je stopil v ozadje, dokler ga ni svetovna gospodarska kriza poklicala v novo življenje in sedaj se ga poslužujejo zlasti Japonska, Italija in Nemčija. Francija in Anglija sta nasičeni s kolonijami in njihovo stremljenje je, izkoristiti in ohraniti pridobljeno.

Okupacija Mandžurije je prvi znak oživilenega imperializma. Japonska je spretno izbrala pravi trenutek. Amerike in Anglije se ni bilo treba bati, kajti gospodarska kriza je bila l. 1932. na vrhuncu, Rusijo pa je pretresel mrzlični napor ob zgradnji druge petletke. Brez večjega napora so Japonci osvojili Mandžurijo in jo povečali s severnimi pokrajinami notranje Mongolije z Džeholom in deli Čakarja. Nove mejne korekture po strateških vidikih niso izključene, čeprav je verjetno, da se bodo v glavnem zadovoljili z doseženim. Z mrzlično hitrostjo organizirajo Japonci vojaško in upravno novo cesarstvo. Izdali so samo v ta namen l. 1934. okoli 180 milijonov jenov. Banditizem, ki je v veliki meri politične narave, še vedno dela Japoncem preglavice. Kitajska narodna vlada v Nankingu pod vodstvom Čangajšeka, nevrednega učenca in političnega dediča velikega Sunjatsena, bi bila v prvi vrsti poklicana, da organizira odpor proti prodiranju japonskega imperializma. Vendar ni tega nikdar poskusila, kajti vse sile potrebuje za pobijanje komunizma med obuboženimi, gladnimi kmečkimi množicami. Komaj je zadušil primitivni agrarni komunizem v eni pokrajini, že vzplamti v drugi s podvojeno močjo. Čangajšek je obupal, da bi mogel napraviti temu konec, in tako se je začel pogajati z japonsko vlado. Bil je to korak, ki je neprijetno dirnil evropske sile zlasti pa Anglijo. Kaj je namen teh pogajanj? Čangajšek hoče predati Kitajsko političnemu in gospodarskemu varuštvu Japonske proti zagotovitvi finančne, vojaške in organizatorične pomoči proti notranjim nasprotnikom. Verjetno je, da se bo dosegel sporazum navzlic občutljivosti kitajskega nacionalizma. Da podpre nankinško vlado, je Japonska nedavno intervenirala s topičarkami ob gornjem Jangcehiengu, kajti zadušitev komunizma leži tudi v japonskem interesu. Pred Evropo je vstalo naenkrat tolikokrat zlorabljeno strašilo rumene nevarnosti. Štiri sto milijonov Kitajcev, organiziranih pod vodstvom Japonske — angleški imperij se mora sesuti v temeljih. Kakšen vpliv mora imeti ta pogled v bodočnosti na angleško politiko, si ni težko predstavljati! Vsi znaki kažejo, da je angleške pasivnosti na dalnjem vzhodu konec. Neposredno ogrožena od japonskega imperializma je Rusija, kakor so pokazali v jarki luči nedavni incidenti na mandžursko-mongolski meji.

Na jugu Sibirije leži neodvisna republika zunanja Mongolija, ki se je odcepila od Kitajske že pred svetovno vojno in je sedaj popolnoma pod sovjetskim vplivom. Dežela je zelo razsežna, vendar zelo redko naseljena, kajti na jugu in vzhodu se širijo velike pustinje. Mandžurske čete pod vodstvom japonskih oficirjev so pred nekaj dnevi nenadoma udrle na mongolsko ozemlje ob jezeru Buir-nor in rečici Kalki. Da si olajšajo napredovanje, so zgradile celo avtomobilsko cesto. Svetovno javnost se komaj zaveda, da pomenijo neznatne praske na tem ozemlju neposredno nevarnost za svetovni mir. Sovjetska Rusija ne more dopustiti japonske zasedbe zunanje Mongolije, če se noče odreči v najkrajšem času Sibirije. Sicer so mandžurske čete ustavile nadaljnjo

prodiranje po nalogu svoje vlade, ki je pristala na pogajanja z Mongolijo za ureditev obmejnih sporov, vendar je položaj skrajno napet in nevaren. Boljševiki sicer ne trpe na slabih živcih, vendar je verjetno, da jim presedajo japonske grožnje in izzivanja. Sem spada tudi japonski predlog o demilitarizaciji sibirsko-mandžurske meje. Ruski daljni vzhod, ki je vezan z Evropo samo po eni dvotirni železnici, bi prišel s tem na položaj Mandžurije pred japonsko okupacijo. Hazarderska politika Japonske je seveda izraz velike gospodarske in socialne napetosti.

Osupne na prvi pogled silni razmah japonske industrije in pri tem se ne opazi, kako se izpodjedajo korenine japonske narodne moči. Industrija cvete vsled izredne koncentracije kapitala, velikopotezne nacionalizacije obratov, direktnih in indirektnih državnih subvencij, padcu jena na več kot tretjino prvotne vrednosti in predvsem vsled neverjetno nizkih mezd delavstva, ki znašajo povprečno 5 do 8 Din za 10 do 14 urno delo. Mezdni boj navzlic tenu ni veliko, ker so cene življenjskih potrebščin zelo nizke, saj se odrasla oseba prehrani dovolj izdatno za 2 do 3 Din. Kakor je življenjski standart delavstva in srednjega sloja skrajno nizek, je vendar še znosen za japonske prilike. Obupen pa je položaj japonskega kmeta, ki povečini niti ni lastnik zemlje, temveč samo najemnik. Ni samo zadolžen, temveč dobesedno strada, kar priznavajo tudi uradni krogi. Vojaški nabori so pokazali, da material za bodočo imperialistično vojno strahotno nazaduje v fizičnem pogledu in znano je, da prodajajo družinski očetje v nekaterih podeželnih okrajih za nizko ceno hčerke v javne hiše, da se rešijo lakote. Da potolaži to v nebo vpijočo bedo, je našla vlada celih 20 milijonov za podporo gladujočim! Pri tem pa požrejo izdatki za vojsko 51 odst. državnih izdatkov, kar je menda nedosežen svetovni rekord. Deficit v državnem proračunu je vsako leto večji in se krije z notranjimi posojili. Seveda je treba upoštevati, da prebivalstvo narašča letno za 1 milijon in da je že vsled preobljudenosti japonskih otokov edina rešitev v industrializaciji. Japonska industrija pa potrebuje surovin in novih tržišč in odtod takozvani dumping in vrtoglavi imperializem. Buržuazija si deli na Japonskem vlado s fevdalnimi krogi, ki so zlasti močni v vojski. Ti kažejo prav posebno živahnost v zunanjepolitičnem udejstvovanju, ki gre mnogokrat predaleč celo za okus japonskih velekapitalistov. Vendar morajo molčati, kajti ko so se nedavno oglasili z rahlo kritiko na račun pretiranih vojnih kreditov, jim je vojni minister odgovoril z brošuro, ki vsebuje tako ostro kritiko kapitalizma, da bi jo lahko mestoma mirno pripisali kakemu ozloglašnemu marksistu!

Po vzgledu Japonske se je tudi Italija podala na pot imperialističnih pustolovščin. Povojna politika Italije je v glavnem velik izsiljevalni manever proti Franciji, ki ne da Italiji prostih rok na Balkanu in v Podunavju. Italjanski fašizem je tako dolgo ljubimkal z revizionističnim gibanjem, dokler se ni na severu pojavila pangermanska nevarnost, katere Italija sama ne more zaježiti. Odiočiti se je morala za sporazum, ki se je tudi v glavnem zaključil na sestanku Laval s Mussolinijem v Rimu januarja t. l. Francija ni popustila v nobenem vprašanju bitnejše važnosti, Italija je namesto Tunisa, ki ga je nekdanja zahtevala, dobila samo pas peska ob libijski meji. Skoro neopažen je ostal skromen član rimskega dogovora, ki pa je za nadaljnji razvoj dogodkov zelo pomemben. Francija se v njem zaveže, da proda Italiji 20 odst. delnic zasebne železnice, ki vodi skozi francosko Somalijo in veže pristanišče Džibuti z glavnim mestom Abesinije Adis Abebo. Edina železnica Abesinije, važna za uvoz orožja, je prišla s tem pod italijansko kontrolo.

Laval si je bil najbrže takoj na jasnem, kaj Italija namerava. Gotovo je, da ne bo delal zaprek, kajti Francija ima interes, da si Italija poišče sama

imperialističnega udejstvovanja, ki za njo ni nevaren. Po stari kolonialni praksi je kmalu za tem sledil umetno napihnjeni obmejni incident pri Ualulalu. Sicer sijajna italijanska režijska se takrat ni obnesla, kajti Ualulal je na italijanskih Touring kartah na abesinskem ozemlju. Razumljivo je, da so zato takoj izginile iz prometa. Ker Abesinci ne morejo prav vzbuditi kesa za grehe, ki jih niso zakrivili, tudi ne morejo sprejeti težke pokore, ki jo hočejo naložiti na njihova ramena Italijani in tako stojimo pred skorajšnjim začetkom kolonialne vojne. Abesinci ne bodo mogli sprejeti italijanskih zahtev, če se nečejo sami odreči neodvisnosti.

Vojna z Abesinijo ne bo ravno lahka, čeprav je Abesinija barbarska država s političnimi in socialnimi prilikami, ki spominjajo na evropski srednji vek. Po površni je stirikrat večja kakor Jugoslavija, ima pa samo 12 milijonov prebivalcev. Je gorata dežela z višinami preko 4000 m, večina naselbin leži v višini 2000 m. Ker je proti italijanski Somaliji še vrhu tega zaščitena po precej široki, tropski in skoro brezvodni nižavi, se bodo boji prenesli najbrže na mejo italijanske Eritreje. Verjetno je, da se bo krvavi ples začel aprila, ko se konča deževna doba. Osvojitev Abesinije bo na vsak način stala precej denarja in krvi in lahko se celo zgodi, da si bo italijanski fašizem skrhal pri tem zobe, kar bi imelo nedogledne posledice za notranji razvoj Italije.

Tretja velesila, ki vedno bolj očitno kaže željo po imperialističnem udejstvovanju, je Nemčija. Nemška buržuazija ni pomagala Hitlerju na oblast samo zato, da uniči marksizem, temveč tudi zato, da zgradi Nemčijo večjo in silnejšo, kakor je bila kdaj poprej. Predvojni nemški imperializem se je začel udejstvovati zelo pozno, ko je bil svet že v glavnem razdeljen. Zato se je zaganjal v razne smeri in vzbujal veliko strahu in odpora pri svojih imperialističnih tekmečih, saj se je oslanjal na mogočno vojaško in gospodarsko podlago. Uspehi so bili skromni in še te je uničila svetovna vojna. Sodobni nemški imperializem hoče biti smotrenejši in se zato omejuje na vzhod in jugovzhod. Hitler pravi v svoji knjigi »Mein Kampf«, da si lahko nemški narod poišče novih silišč samo na slovanskem vzhodu. Njegov prijatelj baltijski grof Rosenberg, ideolog nemškega narodnega socializma, hoče nemški narod prepojiti z duhom nemškega viteškega reda, ki je v srednjem veku širil z ognjem in mečem nemško kulturo med Litavci in Slovani. Mika nemški imperializem zlasti plodna in bogata Ukrajina. Zato je razumljivo, zakaj Nemčija noče pristopiti vzhodnemu paktu, kakor sta si ga zamislila Barthou in Litvinov. Uspeh za Nemčijo je prijateljska pogodba s Poljsko, ki je naenkrat začela voditi čudno in na prvi pogled nerazumljivo politiko. Sem spada zlasti prizadevanje, da onemogoči vzhodni pakt, ki bi tudi njej jamčil varnost in nedotakljivost, ohladitev razmerja s Francijo, naduti in omalovažujoči nastop v Društvu narodov in grožnje Čehoslovaški, zvesti zaveznici Francije. Zato je sum upravičen, da se je Poljska vrgla v naročje Nemčije in se z njo dogovorila v skupnem nastopu proti nekaterim sosedom. Japonski vojaški in diplomatski obiski dajo slutiti, da obstojajo težnje za ustvaritev velikega bloka držav, ki je naperjen v prvi vrsti proti Rusiji. O današnji poljski zunanji politiki odloča izključno ozek krog okoli Pilsudskega in ne sme se pozabiti, da je Pilsudski skoval ozke stike z Japonsko že v dobi, ko se je še kot revolucionar boril proti carski Rusiji, in da je med vojno načeloval poljski legiji, ki se je borila na strani Nemčije. Nazorom poljske vlade odgovarjajo precej točno misli, ki jih razvija profesor narodne ekonomije in član Pilsudskega kroga, Vladislav Studnicki, v knjigi, ki je nedavno izšla in vzbudila na Poljskem in drugod splošno pozornost.

Studnicky predlaga uresničenje nove srednje Evrope pod skupnim vodstvom Nemčije in Poljske. Avstrija se naj priključi Nemčiji, Čehoslovaška pa razdeli med Nemčijo, Poljsko in Madžarsko. Poljska se naj poveča z Litvo in Ukrajino. Studnicky seveda ne pove, kako dolgo bi Nemčija v tako organizirani srednji Evropi trpela poljsko sovlado! Njegova knjiga je klasičen dokument poljske megalomanije in politične nezrelosti, ki pa postane razumljivejša, če si predočimo fevdalno in reakcionarno mišljenje vilenškega plemstva, kateremu pripada Pilsudski in skoro ves polkovniški krožek v njegovi okolici. Tu še vedno niso pozabili lepih časov, ko je poljska žlahta vladala podložnemu ukrajinskemu narodu tja do obale Črnega morja.

Jasno je, da bi se nameni Poljske in Nemčije v označenem smislu dali uresničiti samo z vojno, ki bi po obsegu še prekašala vse dosedanje. Svet pa si želi miru in tako bo sedaj ostalo pri načrtih in pripravah. Ogrožena je še najbolj Rusija, zlasti če izbruhne konflikt na dalnjem vzhodu. Upoštevati pa je treba, da Francija ne bo nikdar pustila neoviren razmah nemškega imperIALIZMA na vzhod. To so povdarili pred kratkim celo filofašistični voditelji desnice. Stara nasprotnica Rusije je Anglija, ki pa tudi nima interesa, da izgine sovjetska Rusija kot politični faktor, odkar jo ogroža silna japonska nevarnost. Zdi se, da bo resnično podprla vzhodni pakt, kakor kaže potek razgovorov med Anglijo in Francijo v Londonu. S tem bi se odpornost Rusije na dalnjem vzhodu znatno povečala, kar leži v smislu angleške politike ravnovesja. Anglija pa ne bo ovirala nemškega oboroževanja, saj utegne Nemčija koristiti, če bi iz enega ali drugega vzroka popustil japonski pritisk na Sibirijo. Nemčija pa bo capljala v mreži paktov, katerih konec bo držala trdno Anglija. Trpeče človeštvo se lahko tolaži s tem, da je še za dogleden čas fronta držav, ki žele mir, večja kakor fronta držav, ki hočejo pahniti človeštvo v novo svetovno katastrofo.

Filip Uratnik, Nekaj dejstev iz našega bolniškega zavarovanja

(Ob diskusiji o posebnem bolniškem zavarovanju zasebnih nameščencev)

1. Razmerje med povprečnim letnim bolniškim prispevkom, zavarovano mezdo in prispevno tarifo

Boniteta bolniško zavarovalne edinice zavisi deloma od **višine povprečnega letnega zavarovalnega prispevka na člana**. Večji poprečni letni prispevek omogoča tudi boljše zavarovanje.

V Ljubljani se je pobiral l. 1933 pri Okrožnem uradu po 516.63 Din, pri Trgovskem bolniškem in podpornem društvu pa po 649.98 Din bolniškega prispevka.

Na višino letnega zavarovalnega prispevka pa vplivata dva faktorja: **na eni strani višina povprečne dnevne zavarovane mezde, na drugi strani pa višina prispevne tarife**, od katere je odvisno, kolikokrat je treba dnevno zavarovano mezdo pomnožiti, da dobimo povprečni letni prispevek.

Leta 1933 sta obstojali pri obeh ljubljanskih zavarovalnih edinicah v tem oziru tile relaciji:

$$\text{Pri OUZD} \quad 23.22 \times 22.84 = \text{Din } 516.63$$

$$\text{Pri Trg. boln. podp. dr.} \quad 34.49 \times 18.72 = \text{Din } 649.98$$

Na oba prvoimenovana faktorja more uprava bolniškega zavarovanja vplivati in s tem tudi na produkt. Vendar se ne sme vršiti to vplivanje po-

ljubno, **temveč po formah, ki jih predpisuje zakon.** Zakon določa v § 23., da se mora prilagojevati povprečni letni dohodek povprečnemu letnemu izdatku, bodisi da se računajo pri tem vse zavarovalne edinice skupaj, bodisi, da se računajo poedine zavarovalne edinice posebej — z menjanjem prispevne tarife. Za to so v zakonu predpisane meje. Te meje so take, da v zgornji enačbi multiplikator ne more biti nikdar nižji od 12.48 in nikdar višji od 22.84 — Osrednji urad se je dolgo upiral menjati prispevno tarifo za poedine zavarovalne edinice posebej. Stari statut to zabranjuje. Novi statut prinaša v tem pogledu važno spremembo. Že sam zgornji primer kaže, da je upošteval Osrednji urad v novem statutu argumente, ki govorijo za to, da se sme določati prispevna tarifa tudi posebej za poedine zavarovalne edinice.

S tem je dan eden izmed važnih korektivov za prekomerne suficite poedinih zavarovalnih edinic. Ta korektiv je v zgornjem primeru sopovzročil, da Trgovsko bolniško podporno društvo leta 1933 ni zaključilo poslovanja s tako velikim suficitom, kakor prejšnja leta, temveč so njegovi presežki prav neznatni. Manjši, kakor bi pri upoštevanju dejstev, o katerih bomo še govorili, smeli biti.

Trgovsko bolniško podporno društvo pa pri tem v pogledu prispevne tarife ni doseglo najnižje dopustne meje, ki je 12.48 Din. Ako bi se v zgornji enačbi multiplikator do te meje znižal, bi se mogla zvišati zavarovana mezda na 52.09 Din, — da bi ostal produkt 649.96 Din nespremenjen.

Teh relacij v diskusiji o bolniškem zavarovanju nameščencev niso pravilno upoštevali tisti, ki so bili mnenja, da mora imeti povišanje zavarovane mezde nujno za posledico povišanje povprečnega letnega bolniškega prispevka in s tem povišanje suficita zavarovanja.

Iz kakšnih razlogov bo moralo misliti samostojno nameščensko zavarovanje na povišanje mezdnih razredov?

Na tako povišanje navaja že zakon o zavarovanju delavcev. Čl. 21 tega zakona predpisuje, da se ima določiti višina mezdnih razredov vedno tako, da se ujema višina **najvišje** zavarovane mezde približno z dvojno višino **povprečne** zavarovane mezde.

Najvišja zavarovana mezda 48 Din je prikrojena povprečni zavarovani mezdi splošnega zavarovanja, ki je znašala ob času določitve tega meznega razreda okrog 24 Din. V tem trenutku, ko bi postalo nameščensko zavarovanje samostojno, bi bilo že z ozirom na veljaven zakon naravno, da bi se uporabljal § 21. zakona sedaj smiselno na avtonomno nameščensko zavarovanje. Ker je tu povprečna zavarovana mezda 34.39, bi morala znašati zavarovana mezda najvišjega razreda okrog 70. Ako bi se pokazalo, da so sedaj letni dohodki previsoki, bi se znižala istočasno prispevna tarifa. Kasneje pa bomo pokazali, da na to morda niti misliti ne bi bilo treba, ako bi združilo posebno nameščensko zavarovanje res vse nameščence.

Kakšna bi bila sicer posledica take regulacije?

Taka, da bi plačali zavarovanci najvišjega razreda sedanjega Trgovskega bolniškega podpornega društva za skoro en milijon dinarjev več bolniškega prispevka, kakor do sedaj.

Na večjih podporah bi dobili ti zavarovanci okrog 300.000 Din nazaj. Zavarovanci nižjih razredov bi mogli plačevati radi kritja sanatorijev, ambulatorijev, zdravnikov itd. za okrog 700.000 Din manj, kakor do sedaj, ako bi se v članstvu ničesar ne spremenilo.

To ponazoruje smisel zakonskega predpisa, ki določa, da mora stati

najvišja zavarovana mezda v določenem sorazmerju s povprečno zavarovano mezdo. Boljši zavarovalni riziki morajo nositi tudi večji del stroškov za skupne zdravstvene naprave, ki se dajo le tako ustvariti. Zato tu izmikanje ne more biti dovoljeno. Nihče ne dvomi, da bi si lahko ustvarili zavarovanci najvišjega meznega razreda, ako bi bili sami zase, boljše bolniško zavarovanje, kakor ga imajo, če so združeni z delavci in nameščenci nižjih meznih razredov. To ne velja samo za nameščence, temveč tudi za industrijske delavce. Sedanje nameščensko zavarovanje pa dovoljuje izmikanje bolje plačanih nameščenskih kategorij v taki meri, da bi trgovski vajenci, nižje pisarniške moči, velik del trgovskih nameščencev, — tu govorimo samo o nameščencih, — ne imeli niti takih ambulatorijev, niti takih zdravil, niti take zdravniške oskrbe, kakor jo imajo danes, če bi ne podprle zavarovanja teh nižjih kategorij nameščenstva bolje plačane delavske kategorije. Ako bi napravile vse bolje plačane mezne kategorije isto, bi padlo zavarovanje slabše plačanih kategorij na tisto nizko stopnjo, na kateri je nekdanje bilo, ko te skupine niso imele bolniškega zavarovanja, ki bi zaslužilo to ime.

Ako bi se ustvarilo res skupno zavarovanje vseh nameščencev, dobro in slabo plačanih, bi padla povprečna dnevna zavarovana mezda pri Trgovskem bolniškem podpornem društvu pri neizpremenjenih meznih razredih od 34.4 na 30, pri Merkurju pa celo od 43.5 na 30. Merkur ima že sedaj najvišjo tarifo, ki je možna. Kako bi obdržal v tem primeru brez zvišanja meznih razredov svojo dosedanjo boniteto?

2. Privatni nameščenci v članstvu Okrožnega urada za zavarovanje delavcev in Trgovskega bolniškega in podpornega društva v Ljubljani

Po stanju z dne 1. januarja 1935 je bilo zavarovanih pri Trgovskem bolniškem in podpornem društvu 7.200 zasebnih nameščencev, ki so bili porazdeljeni na 2.056 poslodavcev. Od teh jih je bilo okrog polovico v najvišjem meznem razredu. Pri Okrožnem uradu je bilo zavarovanih istočasno v pretežno nameščenskih skupinah: trgovina, denarni zavodi in pisarne ter gledališča, svobodne obrti in razno 5.404 zavarovancev, med katerimi jih je bilov v prvem razredu 1.139, ali približno 20 odstotkov. Zavarovanci, ki so ostali pri Okrožnem uradu, so razdeljeni na 2.553 poslodavcev.

Nad 60 odstotkov članstva Trgovskega bolniškega in podpornega društva je iz Ljubljane, Maribora, Kranja in Ptuja. V nasprotju z lokalno koncentracijo pri Trgovskem bolniškem in podpornem društvu je članstvo pri OUZD lokalno raztreseno.

Kakšne bi bile posledice, če bi se priključile vse grupe, ki so danes še pri OUZD, obvezno k Trgovskemu bolniškemu in podpornemu društvu? Povprečna zavarovana mezda na člana, ki znaša sedaj na eni strani 25 Din, na drugi skoro 35 Din, bi se izenačila na 30 Din. Povprečni letni bolniški prispevek Trgovskega bolniškega in podpornega društva bi padel pri nespremenjeni prispevni tarifi od 649.98 Din na 570, to je za skoro 80 Din od člana. Pri 12.600 članih, bi pomenilo to relativni manjši dohodek za 1 milijon Din.

Gospod F. S. pravi v »Jutru«: Bolniška blagajna Trgovskega bolniškega in podpornega društva je imela od l. 1922 do 1933 preko 2 milijona čistega prebitka in od tega je pripadlo Osrednjemu uradu preko 1.800.000 dinarjev.

Ali je postalo v luči zgornjih ugotovitev jasno, kako skromne so te subvencije, o katerih misli g. F. S., da jih je poklonilo nameščenško zavarovanje Osrednjemu uradu za zavarovanje delavcev, ali pa morda delavskemu zavarovanju? Kaj bi mogli reči šele o članstvu Merkurja, ki se rekrutira skoro iz same elite, — pri najvišjem mezdnem razredu 48 Din, je njegova povprečna zavarovana mezda 43 Din, — pa včasih za zdravstvene naprave slabše plačanega nameščenstva ne samo ne prispeva, temveč izkaže še deficit!

Kratek pogled na stran izdatkov nas bo še bolj prepričal, kako je sedanje nameščenško zavarovanje daleč od tega, da bi dalo širši delojemalski javnosti, kot zavarovanje najboljše plačane grupe, svoj tribut.

Danes je položaj tak, da je prej narobe res. S tem, da so izdvojile nameščenške grupe iz splošnega zavarovanja le svoje najboljše rizike, puščajo vzdrževati slabše rizike te grupe kvalificirane delavce, ki bi lahko šli tudi po isti poti, po kateri so šle elitne skupine nameščencev.

Jasno pa je, kam bi to naše socialno zavarovanje vodilo.

Iz splošnega zavarovanja izločene grupe nameščencev ne predstavljajo najboljših rizikov le s stališča dohodkov, temveč tudi s stališča izdatkov zavarovanja. Ti nameščenci so po kraju in obratih pretežno koncentrirani, kar ne more ostati brez velikega vpliva na administrativne stroške zavarovanja.

3. Primerjava izdatkov

Vzporedimo še sedaj povprečne izdatke, ki so odpadli pri obeh institucijah na člana! Prvi od naslednjih podatkov pomenja povprečje izdatkov v l. 1933 pri Trgovskem bolniškem in podpornem društvu, drugi pri Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev.

Hranarina 165.83 — 121.57; porodnina 23.13 — 27.48; pogrebna 6.84 — 3.88; zdravniški honorarji 128.95 — 54.86; zdravila 116.33 — 40.40; bolnice 67.51 — 66.51; kopališča in sanatoriji 20.07 — 25.68; zobna nega 28.63 — 9.13; ambulatorij 0 — 15.23; upravni stroški 56.67 — 84; samouprava 4.16 — 0.84; kontrola bolnikov 0 — 8.60; odpis inventarja 1.23 — 5.38; razno 0.27 — 0.

Ako sta zavarovana mezda in hranarina pri Okrožnem uradu 100, sta pri Trgovskem bolniškem in podpornem društvu 148 in 130. To se pravi, da je bilo zdravstveno stanje pri Trgovskem bolniškem in podpornem društvu v splošnem boljše, kakor pri OUZD, podpore relativno nižje.

V oči padajo izredno nizki upravni stroški in pa izredno visoki izdatki za zdravniške honorarje in zdravila. Razlika znaša tu celih 150 Din na člana in leto. Tu vsekakor niso všteti višji izdatki za zavodovo bolnico v Šlajmerjevem domu, ki se krijejo iz izrednega prispevka, ki se plačuje prostovoljno poleg predpisanega prispevka.

Ako imamo pred očmi, da je imelo Trgovsko bolniško in podporno društvo po nekaterih srezih vključno pretežno veliki lokalni koncentraciji zelo raztreseno članstvo, se dajo visoki izdatki za zdravstvo razumeti tudi z druge strani, kakor s strani večjih zdravniških honorarjev.

Če je imelo društvo v celem srezu Brežice 18 članov, Dolnji Lendavi 2 člana, Krško 37 članov, Maribor levi breg 32 članov, Črnomelj 12 članov, Šmarje 47 članov, postaja jasno, da je pri takih razmerah dobra organizacija zdravniške službe res problem.

Pri vsej težavi, kako organizirati po nekaterih krajih za maloštevilne nameščence pri ločenem zavarovanju zdravstveno službo, — se cepijo

nameščenci na našem teritoriju kar na dve privatni nameščenski blagajni, pri čemer ostaja del nameščencev še dalje pri Osrednjem uradu za zavarovanje delavcev.

Ako nočemo denarja bolniškega zavarovanja razmetavati, ne smemo dopuščati dalje takih stvari.

4. Prostovoljni višji prispevki

Društva, ki izvršujejo bolniško zavarovanje zasebnih nameščencev, ga izvršujejo v dveh oddelkih: en del upravlja redne prispevke, drugi prostovoljne prispevke za izboljšanje zavarovanja. Prvi oddelek je krajevni organ Osrednjega urada za zavarovanje delavcev in stoji pod njegovo kontrolo. Drugi oddelek je popolnoma zasebno-pravnega značaja in ne stoji pod nikakšno kontrolo.

Prav je, da je plačevanje v oddelek za višje zavarovanje fakultativno. Ni pa prav, da ta oddelek ni vezan sprejeti v višje zavarovanje člana, ki se prijavi, temveč je pripuščeno to docela dobri ali slabi volji načelstva društva, ki tako zavarovanje upravlja. Tudi ni prav, da tako višje zavarovanje nima redne kontrole instance, ki bi dajala garancijo, da se uporabljajo ti višji prispevki racionalno in za svrhe, za katere so bili zbrani.

5. Predlog SUZOR-a

Tako bi pojasnili glavna dejstva, ki so bila za SUZOR (Središnji ured za osiguranje radnika) vsekakor merodajna, ko je stavil ministru za socialno politiko predlog, naj bi si izposloval v finančnem zakonu pooblastilo: Da sme sedanje oddelke nameščenskega zavarovanja od privatnih društev popolnoma ločiti, da sme določiti za nameščensko zavarovanje večje mezdne razrede, da sme poveriti tem oddelkom tudi fakultativno višje zavarovanje, ki so ga vodila do sedaj privatna društva v oddelkih s povsem privatnim značajem.

Ta predlog SUZOR-a ne predvideva, da bi moralo biti nameščenstvo pri teh posebnih nameščenskih blagajnah obligatorno zavarovano.

V razgovoru z generalnim ravnateljem SUZOR-a pa sem ugotovil, da generalni ravnatelj obligatorični pripojitvi vseh nameščenskih kategorij načelno ne nasprotuje, kakor tudi ne izgradnji avtonomnega nameščenskega bolniškega zavarovanja v okviru SUZOR-a, ki bi z vsemi zgoraj navedenimi dejstvi računala. Nikdar pa seveda ni bil zadovoljen s sedanjim razvojem nameščenskega zavarovanja, pa naj ga je upravljal kdorkoli. Po tem, kar smo o nameščenskem zavarovanju povedali, se temu tudi čuditi ni.

Reorganizacije nameščenskega zavarovanja ne bo izvedel SUZOR, temveč je potrebno za to zakonsko pooblastilo, ki ga je poklican izposlovati minister za socialno politiko. On se ni dolžan držati doslovno predloga SUZOR-a. Zato ni važno, če je v predlogu SUZOR-a problem najidealneje rešen ali ne. Pozitivna in konstruktivna kritika bi imela široko polje, da pomaga problem bolje rešiti.

Seveda kritika ne sme biti taka, da v svoji zaključni besedi skoraj trdi, da tu ni ničesar, kar bi bilo potrebno preureditve, ali skoraj ničesar. Jaz sem v celoti za predlog SUZOR-a, s tem dodatkom, da je treba dati nameščencem dokaz, da se s tem ne misli nameščenskega zavarovanja uničiti. To pa na ta način, da se organizirajo za nameščence kot krajevni organi SUZOR-a posebne bolniške blagajne, h katerim naj se priključijo obli-

torično vsi zasebni nameščenci in trgovsko osebje. Pri tej končni ureditvi se ne bo moglo iti preko nujnosti, da bo v neštetih vprašanjih medsebojna podpora nameščenskega in delavskega bolniškega vprašanja potrebna. Tudi se ne bo moglo iti preko potrebe, da plačujejo boljši zavarovalni riziki svoj tribut za skupnost zdravstvenih naprav.

Pri reševanju tega vprašanja nas bo ovirala nesrečna stilizacija § 26. in § 14. zakona o zav. del., ki obveznosti za to prispevanje k skupnosti ne odmerja po objektivno ugotovljenih vidikih, temveč po dejstvu suficita. Tu bi ne smelo biti govora o suficitu, temveč o davku, vezanem na objektivnejše kriterije. Pasivnost Merkurja v enem prejšnjih let pri skoraj dvojni povprečni zavarovani medži najbolje dokazuje, kako zelo raztegljivo je pri bolniškem zavarovanju skoro vse, tako na strani izdatkov, kakor dohodkov in torej tudi nastopanje suficitov. Le SUZOR ustvarja tu danes z največjimi naporii neko enotnost. Ako pristaja SUZOR koncem koncev na določanje prispevne tarife po poedinii zavarovalnih edinicah, priznava s tem sam, da v teh naporih ne uspeva vedno in da nastajajo v zavarovanju poleg stvarno utemeljenih suficitov in deficitov tudi stvarno docela neutemeljeni suficiti in deficiti.

V splošnem bo morala zahtevati skupnost zavarovanja od zavarovalnih edinic z nadpovprečno zavarovano mezdo in nadpovprečno lokalno koncentracijo zavarovancev suficite in preko njih prispevke za skupnost. Dokler imamo ta zakon, ne preostaja ničesar drugega, kakor, da se izsilijo ti suficiti preko reguliranja prispevne tarife. Ob prvi priliki pa se mora doseči izmena zgornjih členov zakona in zagotoviti zbiranje rezerv po objektivnejših kriterijih.

Sol, Danes – jutri

Vsak dan drami nas misel na jutri,
da danes ni »jutri«,
da danes za jutri se misel rodi.

Kar danes boli nas,
to jutri bo rane celilo,
kar danes budi nas,
to bo nas jutri zbudilo.

Molčimo, molčimo — preveč,
toda od danes do jutri krepimo,
krepimo si pljuča, krepimo srca,
da bomo zapeli pesem svobodno;
od dneva do dneva krepkejši so kite,

— — — — —
Danes še skrivamo misel svobodno,
kar jutri bo godno dejanje,
in danes spoznanje, bo jutri resnica.

Kar danes krivico plodi,

— — — — —
da bodo zrušile oklepe,
da nova postava bo sama pravica,
da vedno resnica bo zadnje spoznanje,
da sile vse slepe v umno dejanje
nam bodo ravnane in gnane
in človek — človek postane,
kar danes še ni.

3. Zgodovinski razvoj lastnine

a) Besedilo. Prva oblika lastnine je lastnina plemena. Ta oblika ustreza še nerazviti stopnji produkcije, ki se na njej preživlja ljudstvo od lova in ribolova, od živinoreje ali kvečjemu od poljedelstva. V poslednjem slučaju pa se predpostavlja velika množica neobdelanih zemljišč. Na tej stopnji je delitev dela še prav malo razvita in se omejuje samo na nadaljno razširjenje prvobitne delitve dela, ki je dana po družini. Družbena razčlemba se omejuje zato na razširitev družine ter obsega: patriarhalne plemenske poglavarje, pod njimi so člani plemena, končno sužnji. Suženjstvo, ki je latentno v družini, se razvije šele polagoma in sicer s tem, da se prebivalstvo in njegove potrebe pomnože, kakor tudi s tem, da se zunanji promet in vojna ter izmenjevalna trgovina razširita.

Druga oblika je antična občinska ali državna lastnina, ki je nastala z združitvijo več plemen v mesto — bodisi s pogodbo ali z vojno —, pri čemer pa se suženjstvo ohrani. Poleg občinske lastnine se začne razvijati že tudi premična in kasneje tudi nepremična zasebna lastnina, toda samo kot izjemna, občinski lastnini podrejena oblika. Državljanji posedujejo samo v skupnosti moč nad svojimi delovnimi sužnji in so že radi tega navezani na občinsko lastnino. To je skupna zasebna lastnina aktivnih državljanov, ki so radi sužnjev primorani, da ostanejo v tej prvobitni obliki združenja. Zato pa propada celotna razčlemba družbe, ki temelji na tem, obenem z njo pa tudi moč ljudstva in sicer prav v istem razmerju, kakor se razvija nepremična zasebna lastnina. Delitev dela je že bolj razvita. Tu najdemo že nasprotje med mestom in deželo, kasneje nasprotje med državami, izmed katerih zastopajo nekatere mestne, druge pa zopet podeželske koristi; v ranih mestih pa najdemo zopet nasprotje med industrijo in pomorsko trgovino. Razredno razmerje med meščani in sužnji je že docela izgrajeno.

Temu celotnemu pojmovanju zgodovine pa dozdevno nasprotuje dejstvo osvojitvev. Doslej so večinoma smatrali vsi nasilje, vojno, pustošenja, ropanje itd. kot gonilno silo zgodovine. Na tem mestu naj se omejimo samo na glavne točke in ogledati si hočemo zato samo presenetljiv zgled, namreč: uničenje stare civilizacije po barbarskem narodu in kako se začne potem ustvarjati zopet spočetka nova družbena razčlemba. (Rim in barbari, fevdalizem in Galija, vzhodnorimsko cesarstvo in Turki.) Pri osvajajočem barbarskem narodu je vojna še zmeraj, kakor smo že zgoraj narahlo omenili, redna oblika prometa, ki jo tem bolj goreče izrabljajo, čim bolj prirastek prebivalstva ustvarja potrebo po novih produkcijskih sredstvih, pri čemer ostane seveda prejšnji produkcijski način isti, ker je za to stopnjo edino možen. Nasprotno pa je v Italiji radi koncentracije zemljiške lastnine in izpremembe slednje v pašnike svobodno prebivalstvo skoroda izginilo, sužnji so zmeraj iznova izumirali in jih je bilo treba zato zmeraj z novimi nadomeščati. (Pri tem moramo pripomniti, da je koncentracija zemljiške lastnine nastala razen po nakupu in zadolžitvi tudi po dediščini in sicer tako, da so stare rodbine radi razuzdanosti in redkih porok polagoma izumrle in je zato njihovo posestvo pripadalo redkim posameznikom. Te zemljiške posesti pa so bile izpremenjene v pašnike razen radi še danes veljavnih gospodarskih vzrokov tudi radi tega, ker so uvažali naplenjeno in kot vojno odškodnino oddano žito v Italijo,

radi česar je začelo za italijansko žito nedostajati konzumentov.) Suženstvo je ostalo temelj celotne produkcije. Plebejci, ki so bili nekako v sredi med svobodniki in sužnji, se niso nikoli dvignili nad lumpenproletariat. Sploh se ni Rim nikoli dvignil nad mesto in je bil s provincami povezan samo s politično zvezo, ki pa se je seveda lahko zopet radi političnih dogodkov tudi pretrgala. —

Z razvojem zasebne lastnine pa so nastale tu najprej iste razmere, ki jih bomo našli zopet pri moderni zasebni lastnini — samo da v večjem obsegu. Na eni strani koncentracija zasebne lastnine, ki se je začela v Rimu že zelo zgodaj (dokaz Licinijev poljski zakon) in ki se je po državljanskih vojnah in zlasti v dobi cesarjev zelo hitro razvijala; na drugi strani pa so se v zvezi s tem izpreminjali plebejski mali kmeti v proletariat, ki pa se radi svojega polovičarskega stališča med posedujočimi meščani in sužnji ni samostojno razvil.

Tretja oblika je fevdalna ali stanovska lastnina. Če je stari vek izhajal iz mesta in njegovega majhnega ozemlja, pa je srednji vek izhajal iz dežele. Prvi pogoj tej izpremenjeni izhodiščni točki je bilo prebivalstvo, ki je bilo prav redko naseljeno in raztreseno po velikih planjavah. V nasprotju z Grčijo in Rimom se je začel zato fevdalni razvoj na mnogo razsežnejšem terenu, ki so ga pripravile rimske osvojitve in spočetka z njimi povezano razširjenje poljedelstva. Poslednja stoletja propadajoče rimske države in osvojitve barbarov so uničile množico produktivnih sil; poljedelstvo je padlo, industrija je radi pomanjkanja trgov propadla, trgovina je zaspala ali pa je bila nasilno pretrgana, podeželsko in mestno prebivalstvo se je zmanjšalo. Te dane razmere in pa od njih zavisen način organizacije so razvile pod vplivom germanskega ustrojstva vojske fevdalno lastnino. Kakor plemenska in občinska lastnina tako temelji tudi ta na neki skupnosti, ki pa ji ne stoje nasproti sužnji (kakor antični skupnosti), nego tlačanski mali kmetje kot neposredno producirajoči razred. Obenem s popolnim izoblikovanjem fevdalizma pa se pridruži še nasprotje proti mestom. Hiarhični ustroj zemljiškega posestva in oborožena spremstva, ki so bila z njimi v zvezi, so dajala plemstvu moč nad tlačani. Ta fevdalni ustroj je bil prav tako kakor antična občinska lastnina zveza proti obvladanemu producirajočemu razredu, le da sta bili oblika te zveze in razmerje do neposredno producirajočih različni, ker so bili tudi produkcijski pogoji drugačni.

Temu fevdalnemu ustroju zemljiške posesti pa je v mestih odgovarjala korporativna lastnina, ki je predstavljala fevdalno organizacijo rokodelstva. Lastnina je obstojala tu predvsem v posameznikovem delu. Potreba organizacije zoper organizirano roparsko plemstvo, potreba po skupnih tržnicah v času, ko je bil industrialec obenem tudi trgovec, rastoča konkurenca tlačanov, ki so pobegnili v cvetoča mesta, fevdalni ustroj celotne dežele — vse to je povzročilo c e h e; polagoma prihranjeni mali kapital posameznih rokodelcev in njihovo stabilno število vkljub rastočemu prebivalstvu sta razvili razmerje pomočnikov in vajencev, ki se je izoblikovalo v mestih v prav tako hierarhijo, kakršna je bila na deželi.

Poglavitna lastnina je v fevdalni dobi obstojala na eni strani v zemljiškem posestvu in v delu tlačanov, ki so bili na zemljišče prikovani, na drugi strani pa v lastnem delu z malim kapitalom, ki je obvladoval delo pomočnikov. Ustroj obeh pa je bil dan radi zelo omejenih produkcijskih razmer; poljedelstvo je bilo neznatno in se je opravljalo primitivno, industrija pa je bila rokodelska. V razcvetu fevdalizma se je delitev dela prav

malo izvršila. Vsaka dežela je vsebovala nasprotje med mestom in deželo; razlika med stanovi je bila sicer prav ostro začrtana, toda razen razlik med knezi, plemstvom, duhovščino in kmeti na deželi ter mojstri, pomočniki, vajenci in kmalu tudi dninarsko drhaljo ni bilo nobene druge pomembne delitve. V poljedelstvu je bila otežkočena radi parceliranega obdelovanja, poleg katerega se je pri kmetih sama od sebe razvila domača (hišna) industrija, v industriji pa je bilo delo v posameznih rokodelstvih prav malo ali nič razdeljeno. Delitev med industrijo in trgovino je obstajala že od preje v starejših mestih, v novejših pa se je šele kasneje razvila, ko so stopila mesta v medsebojno zvezo.

Zedinjenje večjih dežel v fevdalna kraljestva je bila za zemljiško plemstvo in mesta nujnost. Organizacija vladajočega razreda, t. j. plemstva, je imela zato povsod na čelu monarha.

(K. Marx in Fr. Engels, Nemška ideologija.)

b) Tujke

patriarhalen = od lat. besede »pater« (≡ oče); plemena, ki je bilo nanje razdeljeno v davnih časih človeštvo, so nastala iz rodov, slednji pa iz ene družine, ki ji je načeloval oče

latenten = skrit, vsebovan; latentno suženjstvo je torej suženjstvo, ki je v kaki družbi v zametku, ki je še nevidno, ki pa se vsak hip lahko pojavi, ker so dani že vsi pogoji zanj

antična lastnina = lastnina, kakršno imamo v stari rimski državi in v starih grških državah; antičen pomenja v splošnem staroveški (vek, ki traja do 5. stol. po Kr.)

civilizacija = k njej prištevamo kulturo, splošno omiko in gospodarski napredek

produkcijska sredstva = vsa sredstva, s katerimi pridelujemo ali izdelujemo različne dobrine in blago; sem spada vse od najenostavnejšega orodja, ki ga uporablja človek pri delu, do najmodernejšega stroja

plebejec = tvoril v Rimu poseben razred; plebejci so bili svobodni državljani, ki pa niso imeli lastnine; ker so smatrali v Rimu delo za svobodnega državljanca sramotno (delali so le

sužnji), so se plebejci preživljali čisto s parazitstvom; država jim je dajala »kruha in igre«, obenem pa so bili volilna živina

Licinijevi zakoni = izdal jih je l. 366 pr. Kr. r. rimski tribun (= voditelj ljudstva) G. Licinij in je z njimi olajšal zadolženost plebejcev in kmetov

teren = ozemlje, tla

producirajoči razred = razred, ki producira, izdeluje ali prideluje za življenje potrebne dobrine; v današnji družbi torej predvsem kmet in delavec

hierarhični ustroj = ustroj (organizacija), kakršnega pozna katoliška cerkev, ki ji načeluje papež, pod njim so kardinali, nato nadškofi, škofi, župniki in nato verniki; sličen ustroj je imela tudi srednjeveška fevdalna družba z vladarjem na vrhu, nato z deželnimi knezi, graščaki itd.

korporativna lastnina = lastnina, ki je last kakega stanu, korporacije ali društva; tudi ta lastnina ni torej natančno vzeto zasebna lastnina

parcelacija = razdelitev, razkosanje zemljišča med posameznike

c) **Razlaga.** V pričujočem sestavku nam slikata oba utemeljitelja znanstvenega socializma z njima lastno pronicavostjo in poznavanjem zgodovine razvoj lastnine — skupne in zasebne — od najstarejših časov pa do nastopa kapitalizma. Slikata nam torej lastnino in njen razvoj v treh družbenih redih: a) v pracomunistični družbi (v besedilu obravna lastnino v tej družbi 1. odstavek), b) v antični suženjski družbi (odstavek 1—3) in c) v srednjeveški fevdalni družbi (odstavki 4. do konca). Vse ostalo si bo čitatelj lahko razložil sam. O lastnini v kapitalistični družbi bomo še prinesli o priliki kak Marxov sestavek.

Talpa

Knjige in knjižnice

Mile Klopčič, Preproste pesmi, založila Tiskovna Zadruga v Ljubljani. — Ta pesniška zbirka naj bo vzor vsem tistim, ki hočejo biti proletarski pesniki ali ki želé o proletariatu pesniti. Te pesmi, rojene v rudarskih revirih, kjer je pesnik doma, res razodevajo globoko doživetje in umetniško sposobnost pesnikov. V njih ni napisanih gesel ali parol, temveč same pesmi s svojo vsebino in obliko izražajo trpljenje in hrepenenje rudarjev, njihovih žena in otrok. Z njimi smo dobili po dolgem desetletju zbirko pesmi, ki pomenijo res nov dogodek in mejnik v slovenski literaturi.

Večina teh pesmi je izšla po raznih revijah, nekatere tudi v koledarju Cankarjeve družbe. Človek ne ve, katerim bi dal prednost, tako umetniško doživete so vse. Kaj vse izrazi Klopčič n. pr. z igro rudarskih otrok:

Veja vija,
kompanija,
vélika je
kolonija,
v vsaki vrsti
sedem hiš,
v vsaki hiši
velik križ,
oče, mati,
pet otrok,
skupaj sedem
je nadlog,
da se osme vsaj znebiš,
glej, da koga
brž vloviš.

ali:

Mesec trideset je dni,
ata dela trinajst dni,
trinajst dni se je znojil,
a ko mesec je minil
je prinesel en belič,
poln ga bil je ves mošnjič,
pa kupili smo potic,
vedro mleka, krvavic
pehar lešnikov, rozin,
za nameček še cekin,
manjka nam le črni kruh
vjel ga boš, če si od muh!

Nekatere pesmi so prav primerno ilustrirane in lepo krasé te »preproste pesmi«.
T. M.

Plehanov, Onsovní problemi marksizma, izdala »Ekonomska enota«. — Založba se je potrudila, da je z obširno razlago vseh tujih imen in izrazov olajšala bralcem študij tega dela, s katerim se mora seznaniti prav tako kakor z Marxovim »Kapitalom« vsakdo, ki hoče poznati marksizem. Kdor je prebral »Naš svetovni na-

zor« iz založbe Cankarjeve družbe, bo bolj s pridom in razumevanjem sledil Plehanovu. Samo k razlagam bi bilo marsikaj pripomniti: Kautskega odpravijo na kratko kot revizionista; če istočasno izdajate Plehanova, ki je postal 1914. l. goreč ruski patriot, potem v znanstveni knjigi ni treba napačno poročati o drugem teoretiku, ki se ni toliko pregrešil nad načeli kakor Plehanov, temveč je treba povedati objektivno resnico! Takih netočnosti je polno in škodujejo knjigi, ki jo sicer priporočamo vsem kritičnim bralcem. U.

Laž starih streh. (O priliki smrti hrvatskega pisatelja Ksaverja Šandora Gjalskega se je hrvatsko in tudi slovensko meščansko časopisje na dolgo in široko in na prav sentimentalni način razpisalo o tem pisatelju, ki je v svojih delih romantično opisoval staro zagorsko plemstvo in njega propadanje. Kritiki Milivoji Magdić nam je poslal sestavek, ki ga spodaj priobčujemo. — Opomba uredništva.)

»Njegova prevzvišenost ban Mažuranić, magnificus mestni senator Avgust Šenoa, divizijski general ekscelencja Preradović, vseučilišni profesor in presvetli gospod Franjo pl. Marković, predsednik akademije, ekscelenci grofa Ivo in Lujo Vojnović, presvetli plemeniti Miletić, intendant narodnega gledališča, plemeniti poglaviti Domjanich Zelinski, kr. sodni svetnik, in še toliko drugih ne bi nikoli pomenilo ono, kar pomenijo zaenkrat, če bi se jim pisateljski ugled ne bleščal v sijaju prazne in badaste meščanske časti.«

(Miroslav Krleža)

Največji del oficijelne hrvatske književnosti temelji na dekorativni laži. Brez razgalitve vse te dekorativnosti pa ni mogoče podčrtati tistega malega, kar je v tej književnosti res dobrega.

Po tem se ni ravnala niti oficijelna kritika. Nasprotno: trudila se je celo, da vso to dekorativnost spravi v sistem in da ji da nekak smisel. Tako se je zgodilo vprav narobe: namesto da bi kritika laž odpravila, jo je posadila na prestol.

Milutin Nehajev, ki spada tudi med take sistematike naših dekorativnih laži, je zapisal o književnih delih Ksaverja Šandorja Gjalskega sledeče besede:

»Gjaski je podaril naši dobi viteški, visoko kulturni tip s tem, da je patriarhalni idealizem povezal z najčustvenejšim spiritualizmom naše dobe. Zato spada med tiste »representative man«, ki bodo v

zgodovini naše knjige zapisani kot stvaritelji in gonilne sile najvišje vrste.«

Ali pa je to tudi res? Ali je Gjalski res ustvaril vrednote, ki bi pomenjale za našo kulturo nekaj pozitivnega?

Preje pa moramo odgovoriti na neko drugo vprašanje, ki ni v nikakršni zvezi s pisateljevo ideološko opredelitvijo; to vprašanje se tudi ne tiče eventualnega dejstva, da je mentalitet Gjalskega fevdalen. To vprašanje se tiče umetniške resničnosti del Gjalskega.

Kakšna dejstva nam prikazuje Gjalski, kako jih osvetljuje? Iz del Gjalskega ne govori ustvarjajoča osebnost. Vsa snov, ki mu služi kot osnova za oblikovanje, ni doživljena. Vsa ta snov je samo znešena iz vseh vetrov. Vzroki, zakaj si je izbral vprav to, a ne druge snovi, so docela razumski. Ti vzroki ne izvirajo iz spontane potrebe ustvarjajočega umetnika, nego so nastali hote.

Pisatelj, ki je to snov oblikoval, ni mislec. Njegov miselni sistem, v kolikor pri njem sploh smemo o takem sistemu govoriti, je eklektičen. Filozofski problemi zanj niso doživljaji, kakor bi morali biti: ti problemi so pri njem samo literatura, in sicer tretjerazredna literatura. Način, kako jih obravnava, pa nam da slutiti, da je pisatelj lažni inteligent.

Pisatelj, ki je to snov oblikoval, tudi ni umetniško iskren. Smešno je, kako ta provincialni liberelec (ki v resnici niti liberelec ni, ker ni sploh nič) govori o Kristusu, križu, veri, kajti njega se v resnici Kristus ne križ in ne vera prav nič ne tičejo, nego mu gre samo za to, da roman ali novelo na katerikoli način konča.

Pisatelj, ki je to snov oblikoval, tudi ni izgrajen. Nevističu, ki je kritik del Gjalskega, se zdi, da gleda Gjalski z »očmi plemiča na vprašanja morale in značaja«. Isti kritik govori na drugem mestu o fevdalnem mentalitetu Gjalskega, čeprav niti sam ne veruje v njegovo plemstvo. To sumnjo izraža tudi Krleža, ki ga imenuje »nobilis sine nobilitate« (plemiča brez plemstva).

Ko bi bil Gjalski plemič, bi bil izgrajen. Potem bi zastopal izgrajen miselni sistem. Potem bi bil tudi iskren. Mi bi se sicer s predstavnikom takega fevdalnega gledanja ne skladali, vključ temu bi nam pa vendarle govoril z vso silo dokumentov o dobi, ki je minula in ki se ne bo nikoli več povrnila.

Vse to pa Gjalski ni. Je tipičen malomeščan in pečat malomeščanstva je vtisnil tudi svojim delom.

Kaj so osrednji opisi v najbolj znanih delih Gjalskega iz življenja zágorških plemičev? Pijančevanja, pijančevanja in zopet pijančevanja. Mize, polne jedi in pijače. Govorniki napitnic. Križevački statuti.

V dobi, ki bi bili potrebni v njej ostrana analiza in težka ironija, zre plebejec Gjalski z občudovanjem na pijance, degenerirance, karieriste, oportuniste in propaleže — divi se vsem tem Batoričem in Dobojevičem, Paštrovičem in Kuntekom, ki samo žro in pijo, kartajo in hodijo na lov. Pred nami se vrste božiči, silvestrovanja, godovi in rojstni dnevi — pa zopet vse spočetka, mize se šibe od jedi in pijač, kosilu sledi večerja, pa dojučnik, pojo se pesmi »Onda, braća, pijmo ga« in druge napitnice — in vse to imenuje kulturni zgodovinar Nehajev »viteški, kulturni tip«.

Drugega pa tudi ne smemo pričakovati od malomeščanskega pisatelja, ki si je pri popisovanju hrvatskega pisatelja Radmilovića proces umetniškega ustvarjanja tako le predstavljal:

»Kakor vselej pri pisateljevanju tako si je tudi sedaj predvsem ogrnil glavo in se oblekel v domačo obleko, ki je bila sešita v obliki frančiškanske kute. Na mizi je imel fotografije raznih klasičnih in modernih Vener in Psih, italijanskih in novjših francoskih slik. Tako je delal zmeraj, odkar je spoznal, da lažje ustvarja, če mu je v glavi vroče in če se mu oči pasejo na črtah čudovitih umetnikov. Sedaj se je zagledal za hip v Milsko Venero, sedaj zopet v nežni lik Pradierove Venerice.«

Tako si je torej Gjalski pri naporu svojega književnega dela predstavljal proces ustvarjanja: da mu je v glavi vroče in da gleda slike nagih žensk. In prav zato se ne da o Gjalskem kot stvaritelju ničesar reči. Njegova dela so brez umetniške vrednosti. Prehod iz fevdalizma na Hrvatskem v malomeščanstvo ni pri Gjalskem umetniško izdelan. In pri njegovih naslednikih tudi ne.

Toda Gjalskega vključ temu mnogo čitajo. Njegove knjige so prodrle vsepovsod in, kar je najvažnejše, bero se še danes. Vsemu temu pa je kriva dosedanja kritika o njem... Gjalski docela ustreza konstituciji hrvatskega malomeščana, ki se ni mnogo izpremenil od dobe, ki je Gjalski v njej deloval.

Ne gre pa za to, da se je Gjalski utopil v malomeščanski mlakuži, nego za to, da je moral v njej utoniti. Njegov roman »U noći« dokazuje, da bi šel razvoj Gjalskega lahko tudi v drugo, pozitivnejšo smer. Toda ta roman je ostal osamljen: Gjalski bi moral svoj talent brusiti, ga razvijati in izpopolnjevati, kar pa v tedanji Hrvatski ni bilo lahko. Lažje je bilo utoniti v dekorativni laži in to je napravil tudi Gjalski — kakor toliko drugih —, zato pa so tudi rezultati taki, kakršni so.

In tako se je vse zmeraj globlje potapljalo v laž in oddaljevalo od možnosti, ki bi pomenjale napredek. Vse je zašlo v popolno in najbolj črno reakcijo in bilo ni

nikogar, ki bi povedal, kaj je prav za prav bila »ta naša slavna, plemenitaška preteklost. Pesniki od Vojnovića do Matoša n-stopajo kot preroki in se kar tope nad tujo heraldiko s čuvstvom prezira na lastni narod, na te 'blatne kmečke škornje', ki so se 'barbarsko' dovolile stopiti v njihove lirske parke, aleje, rondeauje in fontane, ki jih v resnici pri nas razen v slabih verzih teh plebejcev sploh ni bilo.« (Krlježa.)

Kako vse drugače je v nekaterih redkih velikih ustvaritvah Kranjčevića, kjer je prikazana pot v novi raj z znaki dela. Tudi Kranjčević živi v večini svojih del v ozračju našega malomeščanstva in lažnjivega liberalizma, vkljub temu pa se mu je v nekaterih hipih posrečilo, da se je dvignil nad naše nizke duše in omejena obzorja, ter je izpregovoril z glasom krvi, ki je neposrednejši in jasnejši od vsakega drugega glasu. In zato je smel Matoš (tisti boljši del Matoša!) o njem napisati: »Kranjčević ni prošil: ni se spokoril, umrl je kot upornik.«

O Gjalskem pa je napisal Krlježa: »... iz zapiskov (njegovih) se kaže predvsem tista, za naše razmere tako tipična malomeščanska budalost možganov, ki so v njih horvacki mentalitet kot relikvija relikvijarum, nagodbenjaška dekorativnost, domišljavo plemenitaštvo, ki ga nikjer ni, okamenela v tak beton, da se ga sploh ne da več razbiti. To se mora samo še podminirati in vreči v zrak in pogaziti.«

Danes skušajo na Hrvaškem obuditi k življenju patriotsko in bogaboječo književnost preteklega stoletja, kar je samo dokaz ideološke slabosti našega malomeščanstva. In tudi pri Gjalskem poudarjajo in prikazujejo kot aktualno vprav ono, kar je pri njem najslabše, in to priča o globoki duševni krizi našega malomeščanstva.

Milivoj Magdič.

Dr. Ivo Politeo: Radno pravo.

Delovno pravo je postalo v Jugoslaviji aktualno in znano šele v zadnjih letih, ko je pritisnila gospodarska kriza. Šele odpuščeni brezposelni delojemalci so se začeli zanimati za svoje pravice, ki jih jim daje naša zakonodaja. Na ta način smo dvignili iz pozablenosti določila zakona o zaščiti delavcev glede delovnega časa, o plačilu nadur in posebno določila zakona o obrtnih glede odpovedne dobe, o tehtnih razlogih glede odpusta, o plačevanju mezd za časa bolezni, izstavitve itd. Vse to je bilo do nedavnega za delavstvo zaprta knjiga mrtvih črk.

Ravno v naših slovenskih krajih je delavstvo najbolj uveljavilo delovno pravo. Pri tem se je izkazalo, da so za sodišča določila zakona o obrtnih iz leta 1932 in

zakona o zaščiti delavcev iz leta 1922 v najvažnejših točkah nejasna. Trebalo je v nešteti primerih tirati pravde skozi vse tri instance, da smo prišli do jasnosti in dosegli večino takšne sodbe, ki so bile res v duhu zakona v korist in zaščito delojemalcev. Vsled naših sodb so začeli delavci uveljavljati delovno pravo tudi izven območja slovenskih sodišč ter so se ponovno sklicevali na naše razsodbe.

Posledica tega postopanja zavednega in strokovno organiziranega delavstva je bila, da so nato vsaj po večjih industrijah brez tožb začeli delavstvu priznavati pravice naše socialne zakonodaje. Druga posledica tega delavskega pokreta pa je bila tudi izdaja knjig in brošur o delovnem prvu ter članki iz delovnega prava po časopisih in revijah. Poprej se celih 10 let za delovno pravo nihče ni zmenil in najvažnejši socialni zakoni so bili nepoznani praktičnim pravnikom, odvetnikom in sodnikom.

*

Nedvomno je posledica tega delavskega pokreta, ki zahteva uveljavljanje svojih uzakonjenih pravic v praksi, tudi razširjena literatura o socialni zakonodaji v južnih krajih države. Tudi srbohrvatski pravniki in socialni delavci so začeli izdajati spise o delovnem pravu. Med prvimi je gotovo znan odlični hrvaški pravnik-odvetnik dr. Ivo Politeo v Zagrebu, ki je poleg številnih drugih svojih pravnih spisov izdal že pred dvema letoma tolmač k delovnemu pravu v obrtnem zakonu.

Pred meseci pa je izšla v Zagrebu nova knjiga dr. Iva Politea: »Radno pravo« (delovno pravo). V tej knjigi je dr. Politeo jugoslovansko delovno pravo temeljiteje, a obenem dovolj poljudno raztolmačil, tako da bo knjiga zadovoljila znanstvenika, slušatelje prava na univerzah, praktične pravnike, odvetnike in sodnike, pa tudi funkcionarje delojemalskih organizacij. Knjiga je po svoji obliki in lahko razumljivem tolmačenju izpolnila znatno vrzel v naši literaturi delovnega prava.

Nam pa je knjiga tembolj simpatična, ker ta priznani jugoslovanski pravnik, bivši predsednik Kongresa jugoslovanskih pravnikov in menda tudi predsednik zagrebške odvetniške komore, urednik hrvaškega pravniškega mesečnika itd., od poglavja do poglavja podčrtava **socijalno noto**, ki mora biti izhodišče pri razlaganju vsega delovnega prava.

Dr. Politeo pravilno povdarja, da naše delovno pravo sicer ni najidealnejše, da pa se vendar vsaj teoretično približuje onemu maksimumu, katerega more kapitalistični družabni red nuditi onim, ki služijo kapitalu.

Naši zakoni delovnega prava morejo vsaj ublažiti ono redukcijo pomožnega

osobja, nezaposlenost in ostalo zlo, ki danes teže službojemalce, toda pravni predpisi sami zla ne morejo odpraviti. Delavstvo mora skrbeti za to, da se bodo ti predpisi delovnega prava izvajali. Delavstvo pa mora iti še naprej, da poleg drugih svojih teženj izvojuje nadaljnje **izboljšanje in izpopolnitev** socialne zakonodaje. Dr. Politco zaključuje uvod k svoji knjigi: skrbeti moramo, da se dobri zakoni delovnega prava obdržijo in v izvajanju učvrstijo, slabi pa, da se odstranijo in zamenjajo z boljšimi.

Knjiga je izšla v založbi »Tipografije« v Zagrebu in vsebuje poleg razlage tudi točna besedila najvažnejših socialnih zakonov iz delovnega prava, t. j. zakona o obratih, o zaščiti delavcev in zakona o za-

varovanju delavcev ter uredbo o odpiranju in zapiranju lokalov in delovnem času pomožnega osebja.

Dr. Reisman Avg.

V oceno smo še prejeli: *Mirko Kus-Nikolajev, Antisemitizam bez maske*, založila »Radnička Stampa« v Zagrebu, Haulikova 10-IV. Knjižico najtopleje priporočamo; *Pierre Louijs, Ženska in možicelj*, *Pierre Valmigère, Otani* in *Al. Dumas, Črni tulipan* — vse tri knjiže dobro zabavno čtivo iz založbe »Domači prijatelji«, od Tiskovne zadruge: *Ivan Olbracht, Hajduk Nikola Suhaj*; »Jugoslovska knjižarna« je poslala: *France Bevk, Ljudje pod Osojnikom in krivda* in *Ernest Claes, Beloglavček*; *Mičun Pavičević, Badnje večje 1918*, Zagreb, »Seljački glas«.

Naš pokret

Tridesetletnica »Proletarca«.

Chicago, 4. februarja 1935.

Dragi sodrug!

Mi v Chicagu se pripravljamo na jubilejno slavlje našega delavskega lista »Proletarec«, ki Vam je iz prejšnjih časov, ko ste ga še lahko dobivali, dobro poznan. Saj so v njem sodelovali Vaši pisatelji, Tone Seliškar, Angelo Cerkvenik, Mile Klopčič, Ivan Vuk in drugi. Trideset let delavskega lista je redek dogodek in »Proletarec« je prvi slovenski delavski, socialistični list. Tudi pri Vas menda ni starejšega lista. Kakor vidim iz »Delavca«, izhaja že 21 let. Starejšega pa gotovo nimate. Tudi med Hrvati tu in v starem kraju ni starejšega. Delavski listi v Zedinjenih državah, bodisi v angleškem ali kakršnihkoli drugih jezikih, so redki, ki bi izhajali dalj kot »Proletarec«. In zato bo ta naš jubilej tega delavskega socialističnega lista dogodek, ki ga hočemo dostojno proslaviti.

Ta jubilejna proslava se bo vršila v nedeljo 10. marca 1935 v dvorani SNPJ. (Slovenske Narodne Podporne Jednote). Priprave zanjo vodi klub št. 1 JSZ (Jugoslovske socialistične zveze). Sodeluje tudi dramski odsek, pevski zbor »Sava« in mladinski odsek. Začetek ob 3. uri popoldne.

Prva točka bo živa slika, ki bo predstavljala ustanovitev »Proletarca«. Godba bo igrala Internacionalo in bo tako simbolistično pokazano, zakaj je bil ustanovljen »Proletarec« in kdo smo. V mogočnih akordih Internacionala... »Vstanite sužnji iz prokletstva...« in refrena, ki kliče in

oznanja: »To je naš poslednji in rešiteljni boj...« bomo s to živo sliko preleteli razdobje tridesetih let dela, žrtv, borb, porazov in zmag. Govorniki bodo Joško Oven (avtor drame »Krst revolucionarja«, ki jo je igrala že Vaša dobrunjska »Svoboda«), urednik in duša »Proletarca« Frank Zaitz, v angleškem jeziku D. J. Lotrich. V imenu socialistične stranke pa njen tajnik Clarence Senior.

Mladinski odsek bo nastopil s posebno točko. Vprizorjena bo igra v enem dejanju »Biserno slavlje«, ki jo je spisal pisatelj Ivan Molek. Poleg tega bo na sporedu več glasbenih in drugih točk.

Pred to slavnostjo bo v petek, dne 22. februarja 1935 zvečer, ko ima po navadi klub JSZ št. 1 svojo sejo, posebno zborovanje, posvečeno izključno »Proletarcu«. Ob tej priliki bodo povabljeni vsi tisti člani JSZ v Chicagu, ki so delali za »Proletarca« pred mnogimi leti in oni, ki delajo danes.

Za Prvi maj pa bo izšel »Proletarec« v svečani obleki kot Majski Glas na 100 straneh. V njem bodo imeli svoje prispevke sodruzi tudi iz Slovenije, da bomo tako manifestirali našo skupnost preko vseh mej, morij in gor.

Da proslavimo tridesetletnico »Proletarca« v čim manifestacijski obliki tudi po vseh krajih Zedinjenih držav, kjer so naši somišljeniki in delavci, je odšel sodrug Chas Pogorelec, ki pozna kot tajnik stranke kraje, na potovanje, da pridobi s krajevnimi zaupniki čimveč novih naročnikov za »Proletarca«. Odšel je koncem januarja in je pričel z agitacijo v naselbinah New Mexice. Nato bo šel v južno Kalifornijo, v

San Francisco in okolico, zatem v Washington, v Oregon, Montano in Wyoming. Povsod bo obdržal shode, kjer bo obrazložil naše delo in dajal potrebna navodila. Trajalo bo to potovanje okrog tri mesece.

Ker že o vsem tem pišem, naj še omenim nekaj o delovanju angleško poslujočega odseka kluba št. 1 JSZ. Mladino moramo namreč pridobivati za socialistično misel, zato imamo angleško poslujoči odsek. Učimo jo tudi slovenski, kar sem že prej v enem pismu omenila. V petek 11. januarja t. l. je imel ta odsek sejo, ali prireditev, kjer je predavala Mattie de Haan o delu za mladino v Rusiji. Dorothy Ivanšek je deklamirala »Casey Jones«, lepo delavsko pesem. Nato sta peli duet moja hčerka Ilena in Helena Pavlin. Sledila je šaljiva enodejanka »Arisen From The Ranks«, v kateri so se izkazali naši mladi igralci Bill Trojka, Frank Sodnik, John Rak in Ernestina Jugg. Naša mladina je prav delavna in imamo veselje z njo. Delajte tudi Vi tam z mladino in jo socialistično izobrazujte.

S tem zaenkrat končam. Najlepše pozdrave vsem!

Christina Turpinova.

Ivan Vuk:

Izlet ljubljanske »Svobode« in »Zarje« v Kranj.

(Reportažne beležke)

Bilo je v nedeljo, dne 17. februarja t. l. Popoldne. Sončni dan, po pomladi dišeč. V grmovju in med kostanji, ob cesti stoječimi, so ščebetali ščinkavci, oglašala se senica.

Po cesti iz Ljubljane proti Kranju sta drvela dva avtobusa. 60 Svobodašev in Svobodašic iz Ljubljane je sedelo v njima. Godbeniki »Zarje«, solisti in delavski oder »Svobode«, predsednik Strokovne komisije, predsednik Delavske zbornice, urednik »Ujedinjenega Železničarja«, centralni tajnik »Svobode«, predsednik »Zarje« in drugi sodrugi in sodružice so bili med njimi. V Kranju je namreč danes delavski prosvetni popoldan. Prireja ga kranjska »Svoboda« s sodelovanjem ljubljanske »Svobode« in »Zarje«.

Kranj pričakuje. Občni zbor kranjske »Svobode« je bil že dopoldne, da je pregledal, kako mu je bilo v starem društvenem letu in kako bo korakal v novem. In sedaj kranjski Svobodaši in Svobodašice čakajo tam na trgu pri »Stari pošti«, da sprejmejo svoje goste iz Ljubljane.

Živahno je med njimi, pomladansko. Ves trg jih je poln.

»Koliko jih neki bo,« ugibajo in veselje je v njihovih očeh. »Kakšen bo tisti govorilni zbor? In recitacije?... Pa solisti?

Tenorist, flavtist, pozavnist?... Operna pevka bo pela. Kakšna neki je? — In »Zarja«? Poleti je že koncertirala pri nas, bomo videli, koliko je napredovala.«

Žvrgolelo je med množico na trgu pred »Staro pošto«. S sinjega neba se je pa dobrovoljno smehljalo sonce, obsevalo s kristalnim bleskom belosnežene Kamniške planine, da so bile, kakor bi jih umetnik pravkar izklesal iz alabastra in jim odstranil zagrinjalo. Dalje tam s Karavank pa je gledal Stol samozavestno, ves dekoriran z jasnočo in debelimi kosi megle, ki so bile, kakor bi se kepali velikani, v različnih oblikah razmetane po gorovju.

Tam doli na klancu se je oglasil glas avtobusa.

»So že tu,« je veselo završalo na trgu pred »Staro pošto«.

Zdajci sta se pojavila dva avtobusa, kakor dve weekend-hiši in trdovratno, prezirajoč strmino, sopla ter se ustavila na trgu.

»Družnost,« je zadonelo po trgu in z weekend-hišic-avtobusov. Izstopali so izletniki. Trg je še bolj popestrel. Instrumenti godbe so se zasvetlikali v soncu. Godba je stopila v vrsto, instrumenti so se dotaknili ustnic godbenikov in akordi, pojoči in vriskajoči, so zavalovili po ozračju, se dotikali ušes, pozdravljali, se bahali, ljubimkali, in noge vseh so se po njih taktu premikale v korak, skupne, enoten, odmevajoči...

»Kako bo,« sem vprašal Svobodaša Kerča, dušo delavskega gibanja v Kranju.

»O, imenitno,« se je nasmejal. »Saj je z vami celo generaliteta. — Naši so kar razigrani, saj jih vidiš, ker vas je toliko in ker so prišli tudi funkcionarji pokreta. Sedaj vidijo, da niso sami, da nas je nešteto in da smo vsepovsod in da so te šarže naše šarže.«

Z okna in s trotoarjev so nas gledali. Govorili so med seboj; videl sem, kako so se glave obračale, kako so se oči čudile.

»Tudi meščanstvo je potegneno iz vsakdanjosti,« sem rekel.

»Pa še kako? — Odkod vse to, se izprašujejo?... Kako baš ti, vsakdanji ljudje, pa prirede tak koncert, na katerem igra takšna odlična godba in poje celo operna pevka?«

Akordi godbe pa so mogočno peli in vriskali v korak in se odbijali ob stene ulic.

»Eh, ponosen je človek, če lahko tako koraka po ulici s svojimi...

*

Dvorana je bila premajhna. Kakor mravlja pri mravlji so sedeli, ob straneh pa stali, kakor v kepe stisnjeni. Ko sem pogledal z odra skozi majhno špranjo po dvorani, mi je bilo, kakor da gledam ko-

šček nešteti množic, ki se raztezajo nekam v neskončno dalj in vsepovsod, da zazive v lepoti delavskega ustvarjanja in kulture.

»To je dvig množic, pridobitev njihov duševnih sil za lepoto in za pojem resničnega človečanstva, svobode in pravice,« se mi je oglasilo v možganih. »Dotakniti se proletarske duše in čustev človeka, voditi ga po gredah samospoznanja, da začuti svojo lastno ceno, to je delo, ki se obrestuje tisočero, ki gradi resničnega človeka.« —

*

Zastor se je odmaknil. Na odru so se zasvetlikali instrumenti godbe »Zarje«. Godbeniki v svojem kroju so bili kakor misel, ki zdaj-zdaj spregovori z jeziki instrumentov, besede, srce božajoče, dušo izpopolnjujoče.

Tedaj se je pojavil na odru sodrug Vrhovc-Kranjčan, Svobodaš.

»Svobodaši,« je spregovoril. »Delavstvo Kranja Vas, sodrugi in sodružice iz Ljubljane, pozdravlja s prisrčnim, proletarskim pozdravom. Prišli ste svoji k svojim, da skupno uživamo sadove našega, svobodaškega, kulturnega udejstvovanja. Pozdravljeni in družnost!«

Ploskanje, pozdravni klici, veselost, razigranost. In sredi te razigranosti je iz dvorane zadonel drugi glas, ki je pozdravljal:

»Prišli smo, kranjski Svobodaši in Svobodašice, med vas, svoji k svojim in Vam prinašamo pozdrave še vseh naših, ki niso mogli priti. Mi smo od vzhoda do zahoda neštete množice, zgodovinska nujnost, kateri je naloženo, da iz prokletstva izvirnega greha dvigne zopet človeka, da v vsem svojem dostojanstvu zagospodari svetu. V zavesti, da so vsi naši jazi Mi, Vam kličem v imenu ljubljanskega delavstva stiskajoč Vam sodružno roke, družnost!«

Ploskanje je glušilo dvorano. Bil je predsednik Delavske zbornice, ki je govoril.

Dirigent »Zarje«, Danilo Cerar, je udaril s palčico po pultu. Instrumenti so se, kakor na ukaz, dotaknili ust godbenikov. Z mogočnimi akordi, vse objemajočimi, je zaorila po dvorani himna, delavski pozdrav:

»Zdravi hrabri bojovníki...«

*

Točka sporeda se je vrstila za točko. 16 jih je bilo, različnih, pestrih, umetniških, delavskih.

Bellinijevo potpourijo iz opere »Norma« je igrala »Zarja« z vso fineso dinamike. Čistost in ubranost glasov je bila na zavirljivi višini in akordi, zdaj pianissimo, zdaj grmeče, fortissimo, zdaj zategli, koralni, zdaj vriskajoči in nekam hiteči, a

vedno melodijozno lepi, so v poslušalcih čarali lepoto umetnosti.

Odobranja ni bilo ne konca ne kraja. In zraven mene je nekdo govoril:

»Da je to »Zarja«? Delavska godba? Neverjetno!« —

In vendar je verjetno.

*

Pevski zbor »Svobode« Kranj, 25 pevcev-sodrugov, je zapel v dveh nastopih same delavske pesmi. Intonacija je bila izborna, harmonično ubrani glasovi so v momentih piana peli kakor orglje. Posebno v pesmi »Dvjenatcat razbojnikov«. Pevovodja je pokazal, kaj zna ustvarjati in kaj se da ustvarjati iz delavskih grl in kakšni talenti so skriti med ljudstvom.

»Oj bratje, kje je tista sila...« je zvenelo iz grl pevcev in že z akordi samimi, z ubranostjo pesmi, so odgovarjali, da je tista sila v nas, in da jo mi na mejdanu borbe, solidarnosti in volje, ustvarjamo v vsej lepoti in mogočnosti.

Zato je bila pesem:

»Zdravi vsi vi milijoni,
proletarci zdravi nam,
združite se vsi trpini,
nikdo ne ostani sam...«

kakor poziv duševno silnih in zavedajočih se svojega MI, dostopna vsem in pozdravljena od vseh.

*

— Govorni zbor ljubljanske »Svobode« — je pisano na sporedu.

Zastor se zopet odmakne. V dvorani ugasnejo luči. Na odru somrak.

Zamolko, vedno močnejše se sliši govorjenje, skupno, harmonično s tembrum oživljalčim. »Kdo je kriv?«, delo pesnice iz Chicage, Katke Zupančičeve, je zaživelo na odru z govorilnim zborom. Glasovi posegajo drug v drugega, dolžijo, se jeze, smešijo, iščejo krivca krize, bede, krivic... Pa se v tem kaosu klepetanja oglasi od zgoraj silen glas:

»Tako kričé...
drug drugega dolžé!
A nihčé ne pové
in ne pokaže pravega krivca. —«

In prepričujejo zakriči glas:

»Profit —
on je, ki se šopiri z vašim trpljenjem,
skrbno zagnjen v temo in laž...«

Izborna je bila režija in izgovorjava govorilnega zbora. Poslušalcev se je dojmla tako silno, da niso prej prenehali ploskati, dokler »Kdo je kriv?« ni bil ponovljen.

»Več so dale te besede govorilnega zbora,« je rekel poleg mene nekdo svojemu sosedu, »kakor celourni govori. Čutim,

da so možgani začeli delati, misliti, me izpraševati, zakaj se delavstvo ne zaveda samega sebe in kdo je kriv?»

»V tej recitirani pesmi je povedano,« je odgovoril sosed.

»Da,« je rekel tisti poleg mene. »Ni mi žal, da sem na tem prosvetnem popoldnevu.«

*

Nastopili so solisti. Točke v sporedu glasbene in pevske umetnosti in čiste lepote. Vse to tudi pristopno proletarijatu, a ne samo izvoljenim.

»Zarjan«, Viktor Čampa, je zaigral na flavto. Nežno, ljubče, kakor ljubček pod oknom ljubice, je pela piščal in klavir jo je spremljal z akordi.

»Zarjan«, Pegan, je igral na pozavno. Kakor trombe glas je donela, pela, poživiljala, a klavir je božal njene glasove.

Videl sem obraze v dvorani. Smehljaj je bil na njih, božajoča lepota jih je milovala.

Ploskali so v priznanje in zahvalo in s ponosom, da je vse to naše, svoje.

*

Solistka? Operna in koncertna pevka?... Na koncertu »Svobode«, med delavstvom?

Zastor se je razgrnil. Ljubka prikazen je bila na odru kakor vila v gozdu. Čisti, žametasti sopran je letel po dvorani, koloraturni trilerji so bili kakor bi pod nebom žgolet škrljanček. Tišina je bila v dvorani in pevke glas je zdajci zvenel kakor struna, zdaj kakor zvonček, zdaj nežno, tiho, prelivajoče, zdaj naraščajoče v zveneči krik piščali. Njene oči so žarele v umetniškem zanosu kakor dve zvezdi, ustnice pa, kakor jagode, se nasmihale in z vso mimiko obraza podajale pesmi in skladbi še večji kolorit kakor ga je napisal skladatelj. Marta Oberwalderjeva je briljirala.

»In ta pevka je prišla med nas,« sem slišal za seboj. »Med delavce?... Da nam poje, da nam pokaže svojo umetnost? Eh, saj res nismo kar tako...«

Pozdravni vzkriki, ploskanje je grmelo po dvorani, da se je zastor moral, hočeš-nočeš, vedno in vedno odmikati.

*

Še en solist. Konservatorist, tenorist Drago Burger. Star znanec delavskih prosvetnih večerov je in požrtvovalni sodelavec. Zapel je Griegovo »Jaz ljubim te« in arijo iz opere s svojim lepim, liričnim tenorjem in žel obilo pohvale.

*

Duet. »Zarjan« Čampa s flavto in operna in koncertna pevka Marta Oberwalderjeva kot sopranistka-koloraturka. Mozar-

tov Bravour-Variation na francoskem jeziku je bil podan. Krasne so Mozartove varijacije. Flavta je zagostolela, kolorature pevke so zvenele zvonko, idilično, kakor slavček, prehajale iz nižine v višino, skokoma se prevračale v srednje lege, zdaj bilo nekoliko zategle, sedaj poskočne, igri-ve... Vsa vrlina in umetnost pevke je briljirala v tem duetu. Vsa dvorana je strmelala nad to pevsko umetnostjo in lepoto. Opisati in pripovedovati o nji je nemogoče. Slišati jo treba.

Delavski prosvetni popoldan je bil dostojen svojega imena, delavstvo je uživalo in sprejemalo z vso dušo.

*

Vmes med sporedom so bile recitacije. Tri so bile. Dva Svobodaša in Svobodašica so jih izvajali. Bile so to recitacije pozdravne, na borbo klicujoče, obtožujoče, v skupnost vseh ponižanih in razžaljenih klicujoče.

Dvorana je ploskala in hvalila.

*

Konec. — »Zarja« je zaigrala odhodno koračnico.

»Se... še...« je grmelo po dvorani, dasi je bilo že ob šestih zvečer. Začelo pa se je ob štirih. In nič ni pomagalo, »Zarja« je morala še zaigrati.

»Zaigrajte še nam Delavski pozdrav,« je klicala dvorana. Godba je zapustila oder, a nikdo ni hotel iz dvorane. Morala je »Zarja« nazaj na oder.

In zaigrala je še enkrat »Delavski pozdrav«.

*

Bila je, preden so avtobusi bili pripravljeni za odhod, prosta zabava. Pomešali smo se Ljubljanci in Kranjčani, godbeniki in dramatik, solisti in vsi drugi in si imeli veliko povedati.

Ko sem sedel na avtobus, mi je rekel sodrug Vehovc:

»Tako vzgajajo prosvetni večeri! Ali vidiš?... Kje bi človek pričakoval, da bomo kakor otroci med seboj, vsi dobre volje in razpoloženi, brez preprirov, dostojnejši, kakor iz cerkve gredoči? — In človek se počuti, da je res človek in da nekaj velja.«

Stisnil sem mu roko in jo stresel ves razigran. Zakaj pomembne besede je izrekel.

Naj ne bodo pozabljene!

*

Družnost, Kranjčani! Naj ta prosvetni popoldan pomnoži vrste »Svobode« in vrste »Splošne delavske strokovne zveze«. Da bo vse delavstvo resnično dobre volje!

Trbovlje. — 3. januarja je priredila »Svoboda« 8. prosvetni večer. S. Keše je predaval o sportu; Marin Ludvik je igral na citre; 4 člani delavske godbe so zaigrali 3 komade, nato je sledil filmski program. Dramski odsek je uprizoril 20. januarja veseloigro »Križarska voj-ska«. To pot so se igralci potrudili, da so igrali kot malokedaj. Publika je bila tako navdušena, da se je morala ta igra ponoviti in sicer 3. februarja. 31. januarja se je vršil 9. prosvetni večer. S. B. Teplý, predsednik centralnega odbora »Svobode«, je imel predavanje: »Delavec in kultura«, za kar so mu bili navzoči jako hvaležni; Osredkar V. je zaigral 5 komadov na harmoniko, nato so nastopili z deklamacijami (Mile Klopčiča, Ot. Župančiča i. dr.) sodružici Kolenc Silva in Rožaj Justi ter s. Odlazek Albin. S. Majdič je recitiral S. »Nelson III.«, zatem je bil filmski program. 27. januarja je pevski odsek imel svoj koncert. Moški zbor je zapel 7 pesmi, mešani zbor pa tudi 7 pesmi. Videlo se je tokrat, da pevski zbor pod vodstvom Beltrama stalno napreduje. Le tako naprej, sodružice in sodrugi. — 6. februarja se je vršil 10. prosvetni večer. Ker so bila predavanja s. Kusa odgodena, smo povabili s. Eržena iz Maribora, kateri je predaval o »Tivolski resoluciji«, za kar so mu navzoči zelo aplavdirali. Pevski odsek je zapel 2 pesmi, s. Keše je recitiral »Človečanstvo triumfira«. Zatem je nastopil govornilni zbor s IV. sliko »Hlapca Jerneja«, nato je sledil kulturni film »Zlato«. — Smučarski odsek je priredil skupno s »Prijeteljem Prirode« smuško tekmo s Sv. Planine v Trbovlje II. Tekme so se udeležili tudi sodrugi iz Hrastnika. Snega je bilo ta dan, to je 10. febr., dosti, na startu še preveč. Startalo je 13 tekmovalcev, od katerih je s. Majdič ml. takoj od starta zlomil smučke in radi tega izstopil. Proga je bila dolga 8 km. Vozili so: Anžlovar (Hrastnik) 14.05 min., Knavs (Trb.) 15.57 min., Ocepek (Trb.) 16 min., Pevc (Hrastnik) 17 m., Dular (Trb.) 17.19 min., Bricl (Trb.) 17.28 min., Urlep (Hrastnik) 18.05 min., Kralj (Trb.) 19.15 min., Pušnik (Hrastnik) 19.30 min., Verdaj (Hrastnik) 20.16 min., Tanc (Trb.) 22.24 min. in Planinc (Trb.) 22.59 minut. — Ker je Anžlovar po lastni krivdi zamudil na startu 3 minute, mu je bilo priznано po pravilih 4. mesto. Prvo mesto je zasedel Knavs, drugo Ocepek in tretje Pevc. S. Majdič je kot starter opozoril vse tekmovalce, naj smatrajo kot delavski sportniki tekmo za prijateljsko in ne kot lov za rekorde. Da so člani to tudi pojmovali, se vidi iz naslednjega: S. Planinc je kot tekmovalec šel rešiti svojega tovariša, ki se je ujel med drevjem in je radi tega svoj čas poslabšal, pa je bil vseeno zadovoljen, ker je storil svojo dolžnost.

Telnično vodstvo te tekme je bilo poverjeno Rehlarju in Hlastanu. Kot sodnik je vršil službo s. Korinišek. Sodrugom iz Hrastnika ob tej priliki izrekamo zahvalo, ker so bili takoj pripravljeni sodelovati, čeravno imajo precej dalje na Sv. Planino kot pa mi. — »Prijetelj Prirode« je imel v pondeljek, 11. febr. svoj občni zbor. Izvoljeni so kot predsednik s. Dular Alojz, kot tajnik s. Tanc Jože in kot blagajnik s. Majdič Leopold. Novi odbor bo šel s podvojeno silo na delo za okrepitev društva. Družnost!

Celje. — Naš pevski odsek je po dolgem odmoru spet nastopil v nedeljo, dne 10. februarja v veliki dvorani Narodnega doma v Celju. Čeravno šteje zbor nekaj manj pevcev kakor pred nekaj leti, ko je štel 45 pevcev, je program izvajal tako dovršeno, kakor že dolgo ne. Aplavzi pri vsaki točki so bili dokaz, da je bila umetniška višina tako izpopolnjena, da več ni mogoče zahtevati od delavskega zbora, ter se mora priznati, da so delavci-pevci storili svojo dolžnost, tako tudi pevovodja g. C. Pregelj je skušal s svojo taktirko dati zboru vse, kar pač lahko da. Solospevi so bili na višini, zlasti tenorski solospev s. Rebernaka. Ker je bil program precej obširen, so pevci ponavljali samo nekaj komadov. Delavskih pesmi žal ni bilo na programu, ker bo z istimi zbor nastopil na okrožnem koncertu. Velika dvorana je bila polna, čeprav je bilo lepo vreme. Poslušalci so se razšli, želeč, da bi spet kmalu slišali našo proletarsko pesem.

Po pevskega koncertu so se zbrali člani ter članice naše »Svobode« v dvorani Delavske zbornice na poslovnili večer s. F. Arnška, dolgoletnega odbornika naše »Svobode«. S. Arnšek je član naše podružnice od njene ustanovitve ter skozi dolga leta vedno v odboru, ter nekaj let tudi kot predsednik. S. predsednik Škorjanc je otvoril družabni večer, omenil važnost takih večerov ter podal besedo sodrugu Godniku, ki se je v toplih besedah spominjal dela ter truda, katerega je imel s. Arnšek pri »Svobodi«, opozarjal zlasti mlade člane, da s. Arnška posnemajo v delu za izobrazbo proletarijata. Nato mu je s. Oset v imenu članstva izročil lepo izdelano umetniško diplomu v znak hvaležnosti članstva »Svobode« ter tri rdeče nageljne. S. Arnšek se je v kratkih besedah zahvalil za tako pozornost, ter omenil, da je bila njegova prva dolžnost, da je sodeloval za izobrazbo delavstva, ker v tem vidi rešitev iz kapitalističnega jarma. Pregelj je omenjal delo pevskega odseka. Nato se je razvila lepa domača zabava ob zvokih tamburaškega zbora ter pevcev.

Naš pevski odsek se že pridno vadi za okrožni koncert, ki bo v nedeljo, dne

31. marca t. l. ob 4. uri popoldne v veliki dvorani Narodnega doma v Celju. Na tem koncertu bodo nastopili zbori sledečih podružnic: Ljubečna, Store, Zabukovca, Ljuboje in Celje. Ker bodo na programu večinoma delavske pesmi, bo to krasna manifestacija za delavsko pesem, na katero že sedaj opozarjamo članstvo ter vse delavstvo, da se bo tega koncerta udeležilo tako, kakor zasluži trud vseh poštrenovalnih pevcev, ki se po težkem vsakdanjem delu hodijo učiti. Na tem koncertu bo tudi nastopil ženski pevski zbor podružnice Celja, ki šteje že lepo število delavk, ki se vadijo v pevski umetnosti. Zlasti opozarjamo na to točko pevskega koncerta naše proletarke, da agitirajo za lepo udeležbo. Ta pevski koncert celjskega okrožja bo lep uvod v zlet vseh »Svobod« v Celje, kateri se bo predvideno vršil v nedeljo, dne 7. julija t. l. v Celju.

Dramatični odsek pa študira kar dve dramatični deli, in sicer Cankarjevo »Romantične duše« ter Nušičevo »Navaden človek«, katere se bodo uprizorile v mesecu marcu. Vse, ki radi posejajo dramatične predstave, opozarjamo, da napolnijo veliko dvorano v Narodnem domu v Celju, kjer se bodo predstave vršile. Sodeloval bo pri teh predstavah naš tamburaški zbor, ki se tudi že pripravlja na to.

Naša podružnica bo imela v soboto, dne 9. marca t. l. ob 8. uri zvečer v Delavski zbornici redni letni občni zbor, kjer se bo polagal obračun preteklega dela v lanskem letu. Na ta občni zbor bo prišel kot delegat s. predsednik centrale Bogo Teplý, na kar posebej opozarjamo članstvo. Pogovorili se bomo na tem zboru prav posebno radi zleta vseh Svobod ter mora celjska »Svoboda« pokazati, da se zaveda pomena takega zleta, še prav posebno, ker bo prav v Celju. Članstvo opozarjamo, da velja to kot vabilo na občni zbor ter se ne bodo pošiljala posebna vabila. Torej na svidenje dne 9. marca t. l.!

Store. — Mlada podružnica »Svobode« v Štorah lepo napreduje ter je med našimi jako agilnimi podružnicami »Svobode«. V tej sezoni je že priredila štiri dramatične predstave, kar je lep rekord. V soboto, dne 2. in v nedeljo, dne 3. februarja je dramatični odsek uprizoril F. Šamberkovo burko v 4 dejanjih »Ulica št. 15«. — Burka seveda nima nobene idejne vsebine, ali razni momenti so vseeno podčrtali razredne razlike ter krivice v kapitalistični družbi. V soboto je bila predstava namenjena samo domačinom, ki so dvorano v gostilni Andrinek popolnoma zasedli. V nedeljo popoldne so se predstave udeležili sodrugi ter sodružice iz Ljubečne ter Celja, tako da je bila dvorana natlačena polna. Pri predstavi

je sodeloval tamburaški odsek podružnice, ki je pod strokovnim vodstvom mladega s. Špreicerja podal nekaj jako lepih komadov; ker so večinoma šele začetniki, je tembolj presenetljiv napredek tega odseka ter dokazuje poštrenovalnost kapelnika ter posameznih članov. Režiser s. Rozman je imel pač srečno roko pri razdelitvi vlog, tako da so bili vsi igralci na mestu. Jako posrečena je bila vloga čevljarkega mojstra Smola, ki jo je podal s. Perper, njegova hčerka s. Ojstrskova je kot novinka rešila svojo vlogo prav mojstrsko, le malo boječa in nesigurna je še, pa te pomanjkljivosti bo kmalu odpravila. Trnek kot bankir v osebi s. Arzenška je podal pravega človeka svoje vrste, le izgovarjava bi se pač morala prilagoditi. Njegov sin v osebi s. režiserja ni mogel dati več, ker je bil preobložen z režijo. Fidler je Bunko izvajal tako posrečeno, da bi bilo težko dobiti boljšega. Ostale vloge kot Drmota ter Vrabec bi morali večjo pozornost polagati na izgovarjavo in kretnje, ki so bile tu pa tam premalo poudarjene; Julija v vlogi bankirjeve hčerke se ni znašla prav dobro, vendar je podala, kolikor ji je bilo mogoče. Veselost je povzročil Smolijev vajenec, ki bo še dober igralec. Ostali so rešili svojo nalogo kakor dovršeni igralci.

Scenarija je bila precej dobro posrečena, kolikor se pač da napraviti na tako malem odru. Navzoči so se od srca nasmejali, kar priča, da so z zanimanjem sledili poteku predstave. Želimo, da bi nas ta agilni odsek kmalu presenetil s kako socialno dramo, tako da bo proletarijat imel tudi duševno nekaj od dramatičnih predstav.

Pevski odsek se tudi pridno vadi, ker bo tudi nastopil na pevskem koncertu celjskega okrožja v Celju dne 31. marca, ter priporočamo vsem članom in članicam ter ostalemu delavstvu v Štorah ter okoli, da se tega koncerta polnoštevilno udeleži. Saj pester spored, ki se bo izvajal, bo nudil pravi užitek.

Slov. Bistrica. — V nedeljo, dne 27. januarja 1935 se je vršil občni zbor naše podružnice ob 10. uri dopoldne v prostorih gostilne g. Verhovška. Pred občinim zborom se je vršil volilni sestanek delavstva tukajšnje tovarne, kjer si je delavstvo izvolilo svoje obratne zaupnike za tekoče leto; vsi zaupniki so člani naše strokovne organizacije SMRJ podružnice Sl. Bistrice, ker nasprotniki sploh nimajo nobenih članov ter je bila samo ena lista predložena delavstvu, ki jo je enoglasno izvolilo. Po tem volilnem sestanku se je ob navzočnosti skoro vsega delavstva tukajšnje tovarne vršil občni zbor naše podružnice »Svobode«. Občni zbor je otvoril s. predsednik Sovič, ki je uvodoma podal

kratko predsedniško poročilo o delovanju podružnice in apeliral na prisotne delavce, da postanejo vsi člani delavske kulturne organizacije, kjer je prostora za vsakega pravega proletarca. Nato je s. tajnik Germ izčrpno poročal o vsem delovanju podružnice v preteklem letu ter o sejah in sestankih, ki so se vršili radi tekočih zadev. Pevski odsek je priredil več koncertov, kateri so jako dobro uspeli. Člani podružnice so se v velikem številu udeležili tudi kulturnega dne v Mariboru 30. septembra preteklega leta. Po poročilu s. tajnika je sledilo poročilo blagajnika, kateri je izčrpno poročal o stanju prejemkov ter izdatkov v preteklem poslovnem letu. S. blagajnik Škerbinek je za svoje delo zaslužil posebno priznanje. Nadzorstvo je pregledalo, kakor je poročal s. revizor Dorn, vse položke ter priloge, katere je našlo v popolnem redu ter predlagal s. blagajniku ter celemu odboru absolutorij, kateri je bil soglasno sprejet. Nato je povzel besedo delegat centrale s. Godnik iz Celja, ki je pozdravil občni zbor v imenu centrale ter podružnice v Celju, ter želel obilo uspeha v bodočem letu, nakar je v poljudnih besedah tolmačil potrebo ter pomen delavske kulturne organizacije kakor je »Svoboda«, ki je edina delavska kultura na zajednica, v kateri se delavci izobražujejo za prave bojevnike marksistične ideologije za pravico ter enakost vseh ljudi na svetu. Svoboda mora biti res prava vzgojna organizacija naših delavcev ter ne kako zabavno društvo, kakor jih imajo meščanske struje. Odseki naj bodo zato v podružnici, da se potom njih širi prava delavska kultura, zato pa naj vsak član po svojih zmoglostih pomaga širiti prave marksistične ideje med svojimi tovariši ter sotrpini. Predavanja, diskusije ter naše časopise ter knjige naj se širijo iz »Svobode«, ker le potom teh se polagoma uresničujejo ideali, radi katerih je »Svoboda« tukaj. Sodrug Godnik je še opozarjal na zlet vseh »Svobod«, ki se bo prvič vršil letos julija meseca v Celju, ter naj se že sedaj začno priprave za ta zlet tako, da se bo tega zleta udeležilo častno število sodrugov ter sodružic iz tukajšnjega kraja. Prisotni so vzeli izvajanja delegata z odobravanjem na znanje, nakar je bil izvoljen naslednji odbor:

Predsednik Sovič Ludvik, podpredsednik Krajnc Ludvik, tajnik Germ Ludvik, namestnik Tramšek Ernest, blagajnik Škerbinek Franc, namestnik Mlinar Ferdo, arhivar Popotnik Miha, namestnik Dornik Ivan, revizorja: Dorn Josip, Blažič Franc; odborniki: Mlekuš Rudi, Mlakar Rudi, Pučnik Franc.

Po volitvah se je vnela živahna debata, v katero so posegli s. Krajnc ter še mnogi drugi o bodočem delu v podružnici

v tekočem letu. Sprejeti so bili razni predlogi, ki bodo poživeli delo naše podružnice. Nekaj pred poldnem je s. predsednik Sovič zaključil tako lepo obiskani občni zbor podružnice v nadi, da bo vsak storil svojo dolžnost napram »Svobodi«. Pevski odsek je pred občnim zborom ter po zaključku zapel nekaj lepih delavskih pesmi, za kar je želel toplo odobravanje pri vseh navzočih. Nato so se člani počasi razšli z novim pogumom za bodoče delo v »Svobodi«.

Litija. — V nedeljo, dne 10. februarja t. l. se je vršil XIII. letni redni občni zbor v društvenem lokalu gostilne Lindner. Članstva in članic se je udeležilo 36. Občni zbor je otvoril s. Zupan Ivan. Centralni zastopnik s. Marinšek je v imenu Zveze pozdravil sodružice in sodruge in v kratkem govoru razložil pomen, kako je potrebna delavska kultura, izobrazba, na pravi delavski poti marksistično usmerjena, ki je v stanju nuditi le »Svoboda«, da mislimo z lastnimi močmi in imamo dovolj lastnega gradiva, da nam ni treba izposojati si meščanske trohnele kulture.

Nato so sledila poročila funkcionarjev. Iz poročil je razvidno, da je bila podružnica zelo agilna v letu 1934. Sej je bilo 11, dopisov 60, toliko tudi odposlala. Izletov je bilo: 2 podružnična in eden z zasavskimi podružnicami na sv. Trojico.

Opomogla se je v tem letu, da ima svoj lokal v najemu; sicer je majhen ali vendar je.

Podružnica šteje 64 članov. Tudi denarnega prometa je bilo veliko. Nabavila si je tamburaške instrumente, katere še odplačujejo na obroke. Zbor vodi s. Zupan Ivan in so se člani že precej dobro navadili skupnega igranja. Želeli je, da se člani zbora resno zavzamejo in prihajajo redno in točno k vajam, na ta način bi bil tamburaški zbor ponos litijske »Svobode«.

Gostovanje dobrunjske »Svobode« je dobro uspelo v vsakem pogledu.

V novi odbor so bili izvoljeni sledeči ss.: predsednik Zupan Ivan, podpredsednik Podlipnik Franc, tajnik Dečman Franc, namestnik Kos Tine, blagajnik Kos Tine, namestnik Vuk Viktor, odborniki: Zupan Albert, Mlakar Alojzija, Kolman Niko, Tomše Cenka, Mlinar Viktor, Tomše Ema. Nadzorstvo: Kres Nace, Kastelic Rudo. Gospodar: Dečman Franc. Odbor je bil soglasno izvoljen. Potem se je razvila debata o načrtu bodočega dela. Izvolil se je poseben blagajnik za zbiranje denarja za zlet v Celje, ki se ga članstvo polnoštevilno udeleži. Tako se je sprožila misel, da bi na jesen zasavske podružnice enkrat obiskale okolico Litije in v obliki izleta kakor lansko leto na sv. Trojico. Litijčani pa bi toliko dodali, da bi se obenem vršila prosvetna prireditve na prostem.

Ob vsaki priliki se poskrbi za revijo »Svobode«, da se nabere tudi nekaj Din za tiskovni sklad.

Zadobrova—Sneberje. V nedeljo, dne 3. februarja 1935 se je vršil I. redni letni občni zbor podružnice »Svobode« v lokalu s. Kokalja Ant. v Zadobrovi. Občni zbor je otvoril s. Kumše Franc. Zastopnik centrale s. Marinšek je v imenu centrale pozdravil občni zbor. Udeležba je bila 16 članov. Daje so funkcionarji podali poročila: sej je bilo 15, različnih predavanj 15 in 3 skioptična predavanja. Izleti podružnice 3, članstva šteje 21. Tudi blagajniško stanje je aktivno, kljub temu, da je mnogo članov kakor tudi drugih brezposelnih.

Sicer je majhna podružnica in ne more v tako obširnem obsegu delovati. Zato se je posvečala bolj knjižnici, ki jo vodi s. Kokolj Anton. Prečitanih je bilo 397 knjig in se je knjižnica s tem pomnožila za 21 knjig.

V novi odbor so bili izvoljeni sledeči člani: predsednik Mrak Karol, namestnik Kokolj Anton, tajnik Kumše Franc, namestnik Anžič Franc, blagajnik Kovač Andrej, namestnik Grozdnik Lovro; odborniki: Marinko Viktor, Zabukovec Josip, Hribar Karol, Tavčar Anton; nadzorstvo: Kokolj Anton in Maček Anton.

Novi odbor si je nadal nalogo, da se mora v tem letu vse bolj delovno uživati v delavskem pokretu »Svobode«, kakor je bilo do sedaj.

S. Černe Franc iz Dobrunj je pozdravil v imenu dobrunjske podružnice z naročilom, da si bosta kot sosedni podružnici pomagali druga drugi v vseh ozirih, kakor v dramatičnem in pevskega odseku in predavanjih. To je lepa stvar, da si pomagamo, zato ni čakati, ampak prijeti, delati. Uresničimo pozdrav »družnost«!

Kočevje. — V nedeljo, dne 10. februarja se je vršil redni letni občni zbor podružnice. Iz poročil funkcionarjev je bilo razvidno, da je podružnica po številu članov in po zunanjem delu dokaj napredovala. Imeli smo po dolgih letih zopet delavsko prosvetno prireditev, o kateri smo že poročali. Za knjižnico smo nakupili nekaj novih knjig in drugih potrebščin, kar je precej osušilo naša denarna sredstva. Opažamo, da se večja krog čitateljev dobrih socialnih leposlovnih del, dočim za marksistično znanstvo in publicistiko med delavstvom ni toliko zanimanja, kakor bi bilo treba. Pri volitvah je bil izbran sledeči odbor: predsednik Höglar Jože, namestnik Bremec Ivan, tajnik Semenčič Anton, namestnik Falkner Avgust, blagajnik Jenko Peter, namestnik Vodušek Adolf, odborniki: Kralj Vinko, Vodušek Lenčka, Beguš Štefan, Primožič Jože, Šeško Jože, König Rudolf; nadzorstvo: Gril

Alojz, Koren Meta, Tomšič Ludvik. — Od novega odbora pričakujemo, da bo uvedel več reda v notranje poslovanje podružnice, zlasti pa, da bo še bolj poživil zunanje delo — kljub raznovrstnim težkim oviram. Do poletja imamo še na programu vpriporitev »Dveh bregov«, nekaj predavanj in eventuelno en prosvetni večer.

Črna. — Skioptično predavanje o »Španiji« se je vršilo v nedeljo, dne 10. februarja t. l. v dvorani pri Knezu pod okriljem »Svobode«, ki je vsestransko dobro uspelo. Navzočih je bilo ca. 100 soimšljenikov, ki so z zanimanjem sledili lepim naravnim slikam, o katerih nam je predavatelj s. Krašovec po vrsti razlagal njihovo zgodovino in pomen za proletarijat. Vsi so se pohvalno izražali o predavanju ter si želeli še slične kulturne izobrazbe.

»Svoboda« ima še to sezono na programu skioptično predavanje o »Japonski«, ki se bo vršilo 10. marca.

Stari trg pri Rakeku. — Vlak jo odpiha iz Ljubljane, prevozi borovniški vialukt, drdra skozi logaške gozdove, na obmejni postaji Rakek moraš izstopiti. Pa se pelješ ob meji z avtobusom še 24 km skozi Cerknico, mimo smuških Blok, skozi staro mestece Lož. Po vsej tej dolgi progi nobene »svobodaške« postojanke. V Starem trgu je edina naša prosvetna postojanka na dolgi cesti od Rakeka v siromasni čabarski srez. V Starem trgu živé lesni delavci, domačini in drugi, ki so se priselili iz drugih krajev. Revščina je tu. Kriza v lesni industriji, skrajšano delo, še bolj skrajšan zaslužek, brezposelnost. Lepi so kraji, sanjavo izginevajo v zimski megli griči na italijanski meji, prijazno vasico Vrhniko čuva Racna gora pod seboj, ali trdo življenje je tu za večino delovnega prebivalstva. Zato si marsikdo išče trdega zaslužka od meje... Po vsem svetu, tja do daljnje Avstralije so si ljudje iz teh krajev iskali zaslužkov, pa danes kapitalizem vedno bolj oži in zapira meje, da bi se delovni ljudje preživljali. Iz vse te stiske se pa oglašajo iz te ali one gostilne hreščeča godba, ki vabi mlado in staro na ples, na pozabo vsakdanjega trdega življenja. Sredi vsega tega pa še živé korenjaki, fantje in mošje, delavci, ki se zbirajo okrog »Svobode«. Daleč naokoli nimajo nobene sodružne organizacije, z domače prižnice se svare kristjani pred Cankarjevo družbo, pred »Svobodo«, pred marksizmom, meja ima svoje skrivnosti, alkohol vabi! Kaj boš premišljal, pij, uživaj, pozabi, bo že kako, saj vse skupaj nič ne pomaga... »Svoboda« pa kljub vsemu le napreduje, knjige Cankarjeve družbe najdejo vsako leto pot v nove hiše, med vedno več ljudi. Pa so vzeli »Svo-

bodi» dvorano, ki zdaj sama, mrtva ob česti skupaj z občinskim svetom ne ve, čemu je še na svetu, koga naj sprejme... Pa »Svobodaši« vztrajajo, ne le vztrajajo, celo napredujejo, pridobivajo nove pristaje, tudi ženske se probujajo! Včasih se jim sicer zazdi, da gre vse le prepočasi, pa skali sodružno, prijateljsko življenje osebna nestrpnost, ostra beseda — pa se spomnijo: z nestrpnostjo nič ne opravimo, vsakdo naj čim več napravi za skupno stvar, vsakdo naj skrbi, da se bo sam poboljšal, ne glej na slabosti drugih, temveč glej, da se tisto, kar je dobrega na vsakem, izkoristi v prid celote. Trdo je orati med ljudstvom, ki ga je zastrupil klerikalizem, bo pa tem slajša ura odrešenja. Malokdaj se sliši o nas, ali vedite »Svobodaši« po drugih krajih, trdna je vera v nas, nihče nam ne vzame prepričanja, ne čutimo se osamljenih, prisluškujemo vsakemu utripu novega, prebujajočega se sveta.

Nedavno smo priredili predavanje. S. Štukelj iz Ljubljane je predaval o aktualnih problemih delavskega gibanja. Nismo se razbežali po predavanju, ampak smo ugibali, kako bomo delali v bodoče, in sklenili, da poživimo podružnico, da bomo več pažnje posvetili delavskemu mladinskemu naraščanju in ženskam, da bomo povečali knjižnico itd. Tudi v »Svobodi« se bomo večkrat oglašali, da si na ta način dopisujemo s sodrugi iz drugih krajev. Pa tudi na celjskem zletu se bomo videli, čeprav je dolga in draga pot za nas, pa mora tudi naša notranjska postojanka živo manifestirati svojo skupnost z vsem zavednim delavstvom.

Rogaška Slatina. — Naša podružnica »Svobode« je imela dne 2. februarja 1935 predavanje »Kmetijski upor v srednjem veku« s skioptičnimi slikami, to je bilo prvo skioptično predavanje pri nas, in naravnost sijajno obiskano, predaval je sodrug prof. Teplý, ki ga kot predavatelja rogaški proletarijat izredno ceni. V uvodnem govoru se je s. predavatelj tudi z lepimi besedami spominjal junaškega upornika hrvatskih kmetov Matije Gubca; pod vodstvom Matije Gubca in Ilje Gregoriča so peli okoli gradu v Stubici krampi, sekire in kose svojo vojno pesem, junaškega vodjo so na zverinski način umorili, danes je njegovo ime zapisano z zlatimi črkami v našo narodno zgodovino.

Sledilo je skioptično predavanje o uporih, ki so se vršili v srednjem veku v Nemčiji, slike so pokazale strašno življenje kmetov v tedanjih časih. Ob koncu predavanja se je s. Franjo Lipovšek zahvalil s. predavatelju za res vzorno predavanje in apeliral na poslušalce, naj kaj darujejo za tiskovni sklad.

Veliko je bilo ljudi na predavanju, opazili smo tudi take, ki niso pristaši našega gibanja, manjkalo je pa mnogo, mnogo naših ljudi, ne vemo, ali so že tako zreli, da jim taka predavanja nič več ne koristijo, ali so pa že tako napredovali, da se ne prištejajo več k razredu ponižanih. Res je eno, da ima v našem kraju prednost zahrbtnost in hinavščina, res je tudi, da je pri nas klečeplazstvo in intrigantstvo zelo razširjeno, vendar »Svoboda«, njen duh in vzgoja bosta tudi to premagala, po teh temnih dnevih mora priti v nas prerodenje, ne da bo človek človeku volk, ampak človek človeku prijatelj in dobronik.

Kolja.

Sodrug Jože Aschmann

V steklarni pri Rogaški Slatini je dne 25. januarja po kratki bolezni umrl s. Jože Aschmann, arhivar podružnice »Svobode« v Rogaški Slatini in agilen borec našega razreda, član je bil SDSZJ, ni maral medsebojnih intrig, njegova bolečina je bila ponosna in molčeča.

Njegov pogreb je pokazal, kako zelo je bil priljubljen med nami, na grob smo mu položili venec z napisom »Svojemu sodrugu »Svoboda« in »SDSZJ«. Pevci »Svobode« smo mu pa zapeli žalostinke pred domom in ob grobu.

Pred domom se je poslovil od njega v imenu »Svobode« in razrednega delavskega gibanja s. Franjo Lipovšek, pokazal je vso tragedijo našega življenja, ki se začne ob rojstvu in konča v grobu.

Sodrug Aschmann! Prehodiš si vseli štirinajst postaj, veliko je bilo tvoje trpljenje, Ti si rešen, odmaknil si se življenju, odmaknil si se intrigam in hinavščini, tam, kjer si sedaj, tam je skupnost, od tam ni vrnitve v življenje. Mi, ki smo pa ostali, mi se bomo borili naprej za življenje, ki ne bo poznalo strahu pred izkoriščanjem, pred brezposelnostjo in pred zasužnjeno vsakdanjostjo.

Za teboj s. Aschman ne žaluje samo rogaška, temveč »Svobode« iz cele Jugoslavije.

Rogaška »Svoboda«.

Javornik. — Po dolgem presledku se zopet oglašamo. Naj začnemo s poročanjem naših novic kar pri občnem zboru podružnice, ki se je vršil v nedeljo, dne 10. februarja 1935 ob pol 10. uri dopoldne v društveni dvorani pri Koniču na Javorniku. Članov je bilo navzočih na občnem zboru 47. Dnevni red občnega zbora je bil: 1. Čitanje zapisnika zadnjega občnega zbo-

ra. 2. Poročilo odbora. 3. Poročila odsekov. 4. Poročilo nadzorstva. 5. Volitev novega odbora. 6. Sprememba pravil. 7. Razno. — Zapisnik zadnjega občnega zbora je bil odobren. Poročilo odbora, ki je bilo kratko, a jedrnato, so sprejeli člani s soglasnim odobranjem. Videlo se je iz poročil, da so se izvršili vsi sklepi zadnjega občnega zbora in da je bilo preteklo leto res leto napredka naše podružnice. Podružnica se je na znotraj utrdila, število članov se je povečalo od 62 na 90 redno plačujočih članov. Ena članica nam je med letom umrla. Podružnica je imela štiri odseke: pevskega, dramskega, knjižnico in nogometni odsek. Pa tudi na zunaj je bilo usmerjeno delo podružnice v smeri čim boljšega prijateljstva z ostalimi podružnicami. Naš trud tudi tu ni bil zaman. Kdor je bil navzoč pri zadnjem gostovanju našega pevskega zbora v Kranju, ob priliki otvoritve novih prostorov kranjske »Svobode«, kdor je prisostvoval prisrčnemu sprejemu, ki so nam ga priredili kranjski sodrugi, bo gotovo rekel, saj drugače ne more biti, kakor tako, da smo si vsi »Svobodaši« — bratje. Za povzdigo proletarske zavesti, za poglobitev marksističnega duha med delavstvom pri nas je priredila naša podružnica 8 predavanj o samih najaktualnejših problemih. Predavatelji so bili ss.: A. Cerkvenik iz Ljubljane, ki je imel 4 predavanja, B. Teplý iz Maribora in dr. Štempihar z Jesenic. Zanimanje za predavanja je vedno bolj naraščalo, tako da je pri zadnjem predavanju dvorana bila skoraj premajhna. Vsekakor je to zelo razveseljiv pojav. To je bilo v kratkem poročilo odbora. Iz poročil odsekov se vidi, da je steber naše podružnice naš pevski zbor, na katerega nismo ponosni samo vsi »Svobodaši«, temveč vsi zavedni delavci jeseniške revirja. Prireditve pevskega odseka so bile na priznani umetniški stopnji, kar se mora šteti vrlim pevcem, kakor agilnemu pevovodji s. F. Mencingerju v čast. V še večjo čast pa se more šteti pevcem to, da so tudi res zavedni »Svobodaši«-marksisti. Odlično so bile obiskane vse pevske vaje in veliko pevcev sploh nima nobene neopravičene vaje skozi vse leto. Odsek je imel dva samostojna koncerta, prvega v Kranju in drugega na Savi. Sodeloval je pri štirih prosvetnih večerih, pri uprizoritvi igre »Rdeče rože«, pri prireditvi Cankarjevega večera in na Silvestrov večer. Organiziral je tudi en izlet k Valvazorjevi koči pod Stolom. S sigurnimi koraki pa stopa pevskega dramski odsek ob boku. Ta odsek je sicer najmlajši, a po številu članov in članic še najmočnejši. V preteklem letu je imel 9 prireditev. Višek vseh predstav je bila vprizoritev »Rdeče rože«, kjer je bila tudi pri ponovitvi dvorana zasedena do zadnjega kotička. Poglejmo pa sedaj še

našo knjižnico. Knjižnica, ki smo jo v preteklem letu lepo preuredili, nam je sedaj v velik ponos. Promet knjižnice narašča iz dneva v dan. Naj navedemo samo par števil. Leta 1931 je knjižnica izposodila 932 knjig, leta 1932 že 1200 knjig, naslednje leto 1544 knjig in leta 1934 že 2400 knjig. Te številke jasno kažejo na vzgojno delo, ki ga vršimo, obenem pa na razveseljivo dejstvo, da je delavstvo željno izobrazbe in da v vedno večjem številu posega po knjigah. Sportni odsek je imel lani dve tekmí, v jeseni je pa prenehal z delovanjem. Večino sportnikov pa vidimo sedaj v drugih odsekih, osobito v dramski. Vse to pestro gibanje pa ni bilo izvršeno morda kar tja v en dan, ampak je imelo čisto določen cilj in namen. S pravo marksistično izobrazbo utrditi idejno našega proletarca. Kazati mu obenem pravo smer za doseg našega cilja. In ta smer je smer treh puščic: boj kapitalizmu, reakciji in fašizmu. Nato je podalo nadzorstvo svoje poročilo in javilo, da je pri pregledu našlo vse v redu. Glede delovanja podružnice želi samo to, da naj gre podružnica v bodoče po poti, po kateri je hodila letos. Na koncu je predlagalo blagajniku absolutorij. Predlog je bil soglasno sprejet. Nato se je prešlo na volitev novega odbora. Izvolil se je soglasno sledeči odbor: predsednik Žumer Franc, tov. del., podpredsednik Šetinc Martin, tov. del., tajnik I. Resman Franc, tov. del., tajnik II. Kristan Franc, brezposeln, blagajnik I. Pukelj Franc, tov. del., blagajnik II. Dolinar Franc, tov. del., odborniki: Tavčar Janez, Žagar Anton, Vehar Rudolf, nadzorstvo: Noč Anton in Mencinger F.; knjižničar: Svetina Viktor; gospodar: Binčaj Vladimir. Pomožni knjižničarji: Kavalar Marjan, Fende Stanko, Šmid Mirko. Pomožni ki gospodarja: Kavalar Marjan, Šmid Mirko. — Po volitvah odbora je podal s. tajnik poročilo o izpremembi pravil. Navajal je vse glavne razlike oz. izpremembe in vzroke, ki so privedli do teh izprememb. Poročilo je bilo soglasno sprejeto. Pri »Razno« se je vnela obširna debata o povečanju dvorane, ker je sedanja premajhna, osobito oder. Dramatični odsek je izjavil, da je pripravljen delati kuluk in sploh vsa težaška dela brezplačno. Ker se tako važna vprašanja ne morejo tako hitro reševati, se je izvolil za to poseben gradbeni odbor, ki sestoji iz sodrugov: Dolinar Franc, Kelih Franc, Tarman Slavko in Kavalar Marjan. Naloga odbora bo, da stopi v stik z gospodarsko zadrugo in s podružnico SMRJ, da tako skupno rešijo ta problem čim boljše. Dalje se je potrdil tudi sklep odbora, ki pravi, da krije podružnica iz svojih sredstev pevskega in dramskiemu odseku vožnjo na zlet vseh »Svobod« v Celje, ker hoče tako pripomoči do čim lepšega uspeha tega zleta in

nuditi tako članom vsaj nekaj veselja za njih trud. S tem je bil dnevni red izčrpan in lepo uspeši občni zbor se je zaključil ob 13. uri.

Lesce. — Iz Lesc nam pišejo: Dne 27. januarja t. l. je tukajšnja podružnica »Svobode« uprizorila v dvorani narodne šole znano Moškričevo komedijo »Razkrinkana morala«. Kljub temu, da je mnogo sodrugov in naših prijateljev menilo, da bo izvedba igre zaradi pomanjkanja električnega toka nemogoča, je bil obisk prav dober. Snežni zameti so namreč prekinili tok, vendar je bilo vse pravočasno popravljeno. Ker je bila izvedba prvovrstna in vsebina povsem odgovarjajoča in v dno našega razmišljanja segajoča, je bila izražena vsesplošna želja, da se naj igra ponovi, da bi mogli videti življenje kapitalistične družbe tudi vsi oni, ki pri prvi predstavi niso bili navzoči. Dvorana je bila rezervirana za 3. t. m., vendar ko smo 28. januarja t. l. poslali na Okrajno načelstvo v Radovljico prijavo, dovoljenja ni bilo, nego je prišlo obvestilo, da se nam ponovitev igre **ne dovoli**. Kmalu smo dognali, da je vzrok temu odloku pritožba, ki jo objavljamo spodaj v celoti. Na razpolago in v neomejeno uporabo nam jo je dal v prepisu g. župnik sam, za kar mu naj izrečemo tu priznanje. Pritožba se glasi:

Krajevnemu šolskemu odboru

v Lescah.

V nedeljo 27. jan. 1935 je podružnica »Svobode« v Lescah na odru »šole Kraljeviča Andreja« vprizorila igro »Razkrinkana morala« in napovedala ponovitev (za nedeljo 3. febr.).

Ker je ta igra javno prikazovanje vsesplošnega prešustvovanja proti vstopnini, in obrekovanje in žaljenje in smešenje vseh drugih stanov razen delavcev, prosim nujno kot župnik in zahtevam kot odbornik, da krajevni šolski odbor, kot gospodar šolskega posloplja prepove ponavljanje te igre in sploh nadaljnji nastop »Svobode« v šoli! Zakaj?

Ko je »Svoboda« odigrala prvo igro »Rdeče rože«, po neprevidnosti naši v šoli, se je v seji krajevnega šolskega odbora in v skupni seji društvenih vpričo predstavnikov »Svobode« protestiralo, da bo stranka »Svobode« tudi v šolski dvorani propagirala svoje razrednobojne nauke. Druga njihova igra je bila v tem pogledu neoporečna. Zda pa se je že dan pred predstavo slišalo, da bo ta igra še hujši kot prva. In je tudi bila. Vidi se, da hočejo strahovati tudi odbor in vse, in da so voditelji popolnoma premišljeno in namerno vprizorili to »igro«, kjer nastopa menda ravno dvanajst prešestni-

kov in prešestnic in vlačug in se vsi drugi stanovi slikajo kot izkoriščevalci in zapeljivci delavcev in delavk.

Župan in stražnik, predstavnika oblasti, sta povrh tega še v maski in govoru smešni osebi v igri.

Podpisani v figuri župnika osebno nisem prizadet, pač pa se katoliški cerkvi očita onemoglost, ker da v dva tisoč letih ni mogla človeštva moralno in socialno tako preobraziti, kakor si to predstavljajo Marksisti.

Upam, da bo že Krajevna oblast storila svojo dolžnost in preprečila nadaljne škandale v šoli, ki ni bila zidana, in se s tolikimi žrtvami plačuje ne zato, da bi se v njej in v njenemu okrilju delavska in obrtniška in kmečka mladina pohujševala.

Lesce, dne 30. jan. 1935.

župnik (podpis nečitljiv).

Kaj naj rečemo k tej pritožbi? Čuvár starega družabnega reda, čuvár dvojne morale — ki vidi pri majhnih vsak pezdír, pri velikih pa še bruna ne vidi niti ga ne dovoli videti drugim — ta je pač storil svojo dolžnost. Kaj je pač drugega hotel?! Družba, ki ga je postavila na njegovo mesto, da jo tam zastopa, ga je pač napravila takega. Je že tako: ta družba vidi v vsem pohujšanje, tudi v razkrinkavanju resničnega življenja onih slojev, ki so baje nosilci tega sveta, so pa le nosilci stare družbe, ki je gníla in se že podira od same trolnobe. Saj se spominjamo vendar, kaj se je zgodilo pred nekaj leti v Lescah neki delavki, ki ni hotela tega, kar se v vlogi naglašá za najhujše zlo. In katoliška cerkev da je prizadeta. Kako neki more biti prizadeto nekaj večnega, neminljivega, nekaj nadčloveškega po igri borih ubogih delavskih trpinov. So včasih dejali, da resnica bode v oči, ali naj bo mar to vzrok za to »prizadetost«?! In najbrž sploh za vso pritožbo. Je že tako — samo hvaliti bi smel, grajati in razkrinkavati pa ne? Kdor ima mirno vest, se graje ne boji in razkrinkanja tudi ne, mar ni tako? Saj se spominjamo še debate o priliki uprizoritve »Rdečih rož«. G. župnik omenja protest proti predvajanju razrednobojnih naukov. Kakšno strašilo neki! Spominjamo se pač, kako je na seji krajevnega šolskega sveta trdil zastopnik Jadranske straže, češ da naj se taka igra ne predvaja, ko v Lescah ni delavstvo izkoriščano. Ta gospod je tedaj gotovo pozabil na tukajšnjo železno in pletilno industrijo. Naj si kar zdaj ogleda boj za kolektivno pogodbo pri Tovarni verig, kjer se delavstvo bori proti nameravanemu znižanju mezd in za uveljavljenje raznih socialnopolitičnih zakonov in naredb. Ali ne veste, celo zakonske določbe si mora-

mo uveljavljati z bojem!? In da boj ni lahek, kaže dejstvo, da še po treh razpravah pogodba ni podpisana. Kaj smo mar tega krivi mi, delavci, ki se nočemo uklo-niti diktatu?

Torej, ponavljamo: čuvarji morale in današnjega družabnega reda so storili svo-jo dolžnost — ponovitve zaenkrat ne bo. Toda mi moramo vzeti to za vzpodbudo za še živahnejše delo pri naši »Svobodi«, za katero je treba delati z vsemi močmi. Zapišimo si besede Ivana Cankarja: »Spoznal sem, kod vodi in kam drži edina pot do rešitve ljudstva iz tlačanstva, do rešitve kulture iz sedanjega bankrota, do rešitve kulturnih delavcev iz sramotne brezposelnosti, iz zaničevanja in poniža-nja: edina pot je boj ljudstva — boj za popolno socialno osvobodjenje. Boj za osvo-bojenje pa je kulturen boj — in kdor ta boj obrekuje, kdor mu postavlja nečiste cilje, je sovražnik ljudstva in sovražnik kulture.« Torej na delo in vsi v »Svo-bodo«!

Zavedni leščanski delavci.

Ali naj pripomnimo še kaj? »Razkrin-kana morala« je res razkrinkala — moralo!

Liboje. — Tukajšnje podružnice občni zbor se je vršil v nedeljo, dne 3. februar-ja dopoldne. Članov je bilo navzočih samo polovica. Podružnica je v splošnem dobro delovala v preteklem letu. Pevski odsek je priredil večji pevski koncert s sodelovanjem pevskega odseka Zabukov-ca, Celje, Ljubecna in Store. — Dramski odsek je priredil par dramskih predstav, katere so dobro izpadle. — Goji se tudi pod vodstvom s. Toneta Ovčka mladinski tamburaški odsek, kateri je priredil v zad-njem času par koncertov. — Knjižničar je predlagal, da se mora knjižnica izpopol-

niti z novimi knjigami, čim pride podruž-nica do finančnih sredstev. — Izvolil se je nov odbor: predsednik Blatnik Franjo, na-mestnik Steble Gašper, tajnik Rihter Ivo, namestnik Potočnik Jože, blagajnik Pogel-šek Anton, namestnik Steble Ivan. Odbor-niki: Zupanc Martin, Pečnik Karel, Gotte Pongr., Vipotnik Stanko, Zupanc Franc in Košič Franc. Nadzorstvo: Podpečan Gvi-don, Oblak Viktor. Razsodišče: Blatnik Fr., Germadnik Ivo in Pečnik Karel. Knjiž-ničarja: Potočnik Martin, Germadnik Ivo. Gospodar: Gotte Pongrac. — Članstvo je v zadnjem času padlo, vendar upamo, da bo znal novo izvoljeni odbor to število odstopivših članov pridobiti in podvojiti. Podružnica bi mnogo bolj uspevala, da ne bi imeli tu nekaj gospodov, katerim je razmah »Svobode« trn v peti. Vendar gre »Svoboda« svojo pot naprej pod vodstvom agilnih članov odborikov, ne meneč se za intrige in spletke sovražnikov proletarske kulture. Agilnim članom libojske podruž-nice pa kličemo: le tako naprej v »Svo-bodo«! Družnost!

Zabukovca. — Naša podružnica bo imela svoj letni občni zbor v nedeljo, dne 24. marca ob pol 4. uri popoldne v prostori-h s. Ivo Zupanca v Migojnicah s slede-čim dnevnim redom: 1. Prečitanje zapis-nika zadnjega občnega zbora. 2. Poročilo funkcionarjev. 3. Smernice za bodoče de-lo. 4. Razno. — Občnega zbora se bo ude-ležil tudi delegat centrale. Člane poziva-mo, da poravnajo članarino do meseca fe-bruarja ali vsaj za preteklo leto. — Ude-ležba na občnem zboru je obvezna za vsa-kega člana. V slučaju, da ob napovedani uri ni dvetretjinske večine članstva navzo-čih, se vrši občni zbor pol ure pozneje ob vsakem številu članstva. Odbor.

Tudi denarne žrtve za organizacijo kažejo zavednost članov.

Vsak dober „Svobodaš“ bi lahko razprodal po en blok za tiskovni sklad „Svobode“.

Zlet „Svobode“

Na seji centrale, ki se je vršila 16. febr., je bilo glede zleta »Svobode« v Celju sklenjeno sledeče:

1. Tehnični odbor v Celju se bo izvolil na občnem zboru celjske podružnice dne 9. marca, idejno vodstvo zleta pa ima seveda centrala.

2. Pevska podzveza bo v najkrajšem času izbrala 6 delavskih pesmi, ki jih bodo peli vsi Svobodaši pevci v skupnem nastopu. Posamezni pevski odseki podružnic radi razsežnosti zletnega prostora ne bodo nastopali, pač pa se bodo udeleževali pri sprejemih na kolodvoru — v vrstnem redu, kakor ga bo določila centrala. Pevski odseki naj po note, ki jih nimajo, pravočasno pišejo, ko dobe od podzveze sporočilo!

3. Pri prihodu na celjski kolodvor bo dobil vsak voditelj skupine nakaznico za kosilo za svojo skupino; tehnični odbor v Celju se bo skušal z gostilničarji pogoditi za enotne cene.

4. Na zlet bodo povabljene vse strokovne organizacije ter njihovo članstvo, zastopniki delavskih strokovnih in kultur-

nih organizacij iz našega juga ter iz Češke, Švice in Francije.

5. Za zlet se bo izdal umetniški propagandni letak, ki naj visi po vseh naših lokalih ter v prodajalnah konzumnih društev.

6. Da se omogoči čim več sodrugom udeležba na zletu, se sklene, da bo plačal sodrug, ki pripelje na zlet svojo ženo ali svoje nezaposlene otroke za znak samo po 1 Din. Ti znaki bodo prav taki kakor za 3 Din, nosili bodo radi odračunavanja samo črko S (= svojec).

7. Posebno skrb je treba posvečati brezposelnim, ki jim naj podružnice s čistim dobičkom iz kake prireditve omogočijo udeležbo na zletu.

8. Za zlet se bo skušala doseči vsaj polovična vožnja.

9. Vsa podrobna pojasnila dobe interesi pri odborih podružnice, oziroma pri zletnih odborih v naših podružnicah.

Na delo za zlet, za našo kulturno manifestacijo!

**„SVOBODA“ in „CANKARJEVA DRUŽBA“ se
borita z istimi sredstvi za iste cilje!**

Zato:

**Vsak zaveden „SVOBODAŠ“ mora postati
član „CANKARJEVE DRUŽBE“!**

Prijavite se pri poverjeniku ali pa pišite dopisnico družbi
(Ljubljana, poštni predal št. 290).

SLOVENSKA NARODNA PODPORNA JEDNOTA

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v SEVERNI AMERIKI. — Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah in Kanadi. — Ima približno 50.000 članov v obeh oddelkih in blizu 635 podružnic po raznih krajih Amerike.
PREMOŽENJE NAD 6.000.000 — DOLARJEV

Za nasvete in informacije se je obrniti na:
Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.